

Immateriaalioikeuden nykytila

1. Lainsäädäntö ja käytäntö

1.1. Immateriaalioikeuden osa-alueet

1.1.1. Tekijänoikeus

Tekijänoikeuslainsäädännön keskeisenä tavoitteena on edistää henkistä luomistyötä sen eri muodoissa. Tunnustamalla tekijöiden oikeuden määrätä teostensa hyväksikäytöstä yhteiskunta kannustaa luovaa toimintaa. Tekijänoikeus ja tekijänoikeuslainsäädäntöön otetut tekijänoikeuden lähioikeudet edistävät samalla myös henkisten tuotteiden tuotantoa ja levitystä. Tuottajien ja kustantajien asemaa turvaamalla tekijänoikeus tukee myös investointeja ja kauppaa. Kulttuurihyödykkeiden tuotannon ja saatavuuden edellytysten turvaaminen luo pohjaa kansalliselle kulttuurille ja yhteiskunnan kehitykselle.

Tekijänoikeudesta ja tekijänoikeuden lähioikeuksista säädetään tekijänoikeuslaissa (404/1961). Lakiin on sen säätämisen jälkeen tehty lukuisia muutoksia. Tarkempia säännöksiä tekijänoikeuslain soveltamisesta on annettu asetuksella. Voimassa oleva tekijänoikeusasetus (574/1995) on vuodelta 1995, jolloin kumottiin aikaisempi, vuodelta 1961 peräisin ollut tekijänoikeusasetus (441/1961).

Tekijänoikeuden kohteena on kirjallinen tai taiteellinen teos. Tekijänoikeuslakiin otetun esimerkkiluettelon mukaan teos voi olla kaunokirjallinen tai selittävä kirjallinen tai suullinen esitys, sävellys- tai näyttämöteos, elokuvateos, valokuvateos tai muu kuvataiteen teos, rakennustaiteen, taidekäsityön tai taideteollisuuden tuote. Lisäksi tekijänoikeuslaissa on nimenomaisesti säädetty, että kirjallisena teoksena pidetään myös karttaa sekä muuta

selittävää piirustusta tai graafista taikka plastillisesti muotoiltua teosta sekä tietokoneohjelmaa.

Suojan saamiseksi teoksen tulee ylittää niin sanottu teoskynnys eli yltää teostasoon. Teoksen tulee olla tekijänsä luovan työn omaperäinen tulos.

Tekijänoikeus, kuten myös tekijänoikeuden lähioikeudet, ovat voimassa suoraan lain nojalla. Suojan saaminen ei siten edellytä oikeuden toteamista tarkoittavan hakemuksen tekemistä ja siihen liittyviä viranomaistoimenpiteitä, esimerkiksi rekisteröintiä, eikä muitakaan muodollisuuksia.

Tekijänoikeus tuottaa tekijälle sekä taloudellisia että hänen henkilöönsä liittyviä eli niin sanottuja moraalisia oikeuksia.

Taloudellisia oikeuksia koskevan perussäännöksen mukaan tekijällä on yksinoikeus määrätä teoksen kappaleiden valmistamisesta sekä teoksen saattamisesta yleisön saataviin. Teoksen kappaleiden valmistamisella tarkoitetaan teoksen kiinnittämistä fyysiselle alustalle.

Käytettävällä menetelmällä tai alustalla ei tässä suhteessa ole merkitystä. Valmistaminen voi olla esimerkiksi monistamista, valokopiointia tai jäljentämistä. Kappaleiden valmistamisena on pidettävä myös teoksen siirtämistä laitteeseen, jolla se voidaan toisintaa. Tällaisia laitteita ovat esimerkiksi äänilevyt ja kasetit, filmit, videokasetit sekä tietokoneen muisti ja levyke.

Teos saatetaan yleisön saataviin, kun se esitetään tai näytetään julkisesti tai kun sen kappale levitetään yleisön keskuuteen myymällä, lainaamalla, vuokraamalla tai muulla tavoin.

Tekijän moraalisiin oikeuksiin kuuluu ensinnäkin, että teosta käytettäessä on tekijän nimi ilmoitettava siinä laajuudessa kuin hyvä tapa vaatii (niin sanottu isyysoikeus). Teosta ei myöskään saa muuttaa sellaisella tavalla tai saattaa yleisön saataviin sellaisessa yhteydessä, että tämä loukkaa tekijän kirjallista tai taiteellista arvoa tai omalaatuisuutta (niin sanottu respektioikeus).

Tekijän moraalisten oikeuksien suojaamista koskee myös niin sanottu klassikkosuoja säännös tekijänoikeuslain 53 §:ssä. Säännöksen mukaan jos kirjallisen tai teollisen teoksen suhteen tekijän kuoltua menetellään julkisesti sivistyksellisiä etuja loukkaavalla tavalla, on asetuksella määrättävällä viranomaisella valta, vaikka tekijänoikeus on jo lakannut tai sitä ei ole ollut, kieltää tällainen menettely. Tekijänoikeusasetuksessa kyseiseksi viranomaiseksi on määrätty opetusministeriö.

Tekijänoikeuteen on laissa tehty monia rajoituksia. Rajoitukset perustuvat toisaalta sivistyksellisiin ja muihin tärkeisiin yhteiskunnallisiin syihin, toisaalta rajoituksia on tehty käytännöllisistä syistä.

Tekijänoikeuden rajoituksista säädetään tekijänoikeuslain 2 luvussa. Rajoituksia on eriasteisia. Joissakin tapauksissa tekijänoikeus on säädetty väistymään ja tietty teoksen käyttäminen sallitaan ilman tekijän lupaa ja korvausta maksamatta (vapaa hyväksikäyttöoikeus). Toisissa tapauksissa teoksen käyttäminen sallitaan ilman tekijän lupaa mutta korvausta vastaan (pakkolisenssijärjestelmä).

Tekijänoikeuslain 2 lukuun sisältyvät myös säännökset sopimuslenssijärjestelmästä. Sopimuslenssi on tekijänoikeuden yhteisvalvonnan helpottamiseksi ja käyttäjien suojaamiseksi muotoiltu oikeudellinen konstruktio. Kun käyttäjän ja lukuisia tietyn alan suomalaisia oikeudenhaltijoita edustavan järjestön välillä on tehty sopimus suojatun aineiston käyttämisestä, käyttäjä saa sopimuslenssisäännösten nojalla käyttää vastaavasti myös sellaisten oikeudenhaltijoiden teoksia, joita järjestö ei edusta.

Tekijänoikeus syntyy teoksen luomishetkellä ja on voimassa, kunnes 70 vuotta on kulunut tekijän kuolinvuodesta.

Tekijänoikeuslain 5 luvussa säädetään eräistä tekijänoikeutta lähellä olevista oikeuksista, joita kutsutaan yleisesti naapurioikeuksiksi tai lähioikeuksiksi. Näistä keskeisimmät ovat esittävän taiteilijan, äänitallenteen tuottajan, kuvatallenteen tuottajan, radio- ja televisioyhteyden sekä valokuvaajan oikeudet. Lähioikeuksien suojan kohteena ei ole teos, vaan muu suoritus tai

tuote: esittävän taiteilijan kohdalla teoksen esitys, äänitallenteen tuottajan ja kuvatallenteen tuottajan kohdalla laite, johon ääni tai kuva on otettu, radio- ja televisioyhteyden kohdalla lähetys (signaali) sekä valokuvaajan kohdalla valokuva. Esittävän taiteilijan, äänitallenteen tuottajan, kuvatallenteen tuottajan, radio- ja televisioyhteyden sekä valokuvaajan suoja on tekijänoikeuden kaltainen mutta joissakin suhteissa rajoitetumpi. Näiden oikeuksien suoja-aika on 50 vuotta ja se lasketaan esitys-, tallentamis-, julkaisemis- tai julkistamis-, lähettämistä tai valmistamisvuodesta.

Lähioikeuksiin kuuluvat edellä mainittujen lisäksi luettelosuoja, EU:n tietokantadirektiivin mukainen tietokantojen erityissuoja sekä uutissuoja. Luettelosuojan perusteella annetaan sellaisen luettelon, taulukon ja muun vastaavan työn, johon on yhdistelty suuri määrä tietoja, valmistajalle yksinomainen oikeus määrätä luettelon kappaleiden valmistamisesta ja yleisön saataviin saattamisesta. Tietokannan valmistajalla ovat vastaavat oikeudet tietokantaan, jonka sisällön kerääminen, varmistaminen tai esittäminen on edellyttänyt huomattavaa panostusta. Luettelosuojan ja tietokantojen erityissuojan suoja-aika on 15 vuotta työn valmistamisvuodesta tai siitä vuodesta, jona se saatettiin ensimmäisen kerran yleisön saataviin. Uutissuoja puolestaan rajoittaa ulkomaisen uutistoimiston tai kirjeenvaihtajan sopimuksen nojalla välittämän sanomalehtitiedotteen käyttöä ilman kyseisen sanomalehden lupaa.

Seuraamukset. Tekijänoikeuden ja sen lähioikeuksien loukkauksen pääasialliset seuraamukset ovat rangaistus ja korvausvelvollisuus. Tekijänoikeusrikoksen osalta tekijänoikeuslain 56 §:ään sisältyy viittaussäännös rikoslain 49 luvun 1 §:ään, joka koskee vain tahallisia, ansiotarkoituksessa tapahtuvia tekoja. Tekijänoikeuslain 56 a §:ssä säädetyn tekijänoikeusrikkomuksen osalta rangaistusvastuun synnyttää jo törkeä huolimattomuus. Näiden lisäksi tekijänoikeuslaissa on erityiset rangaistussäännökset siinä säädetyn salassapitovelvollisuuden rikkomisen (56 b §), tietokoneohjelman suojauksen poistovälineen luvattoman levittämisen (56 c §) sekä kasettimaksua ja kuvataiteen jälleenmyyntikorvausta koskevan selvitysvelvollisuuden rikkomisen (56 d §) varalle.

Tekijänoikeuden loukkauksen johdosta tuomittavasta kohtuullisesta hyvityksestä sekä aiheutuneesta menetyksestä, kärsimyksestä ja muusta haitasta maksettavasta korvauksesta säädetään tekijänoikeuslain 57 §:ssä. Hyvityksen tuomitseminen ei edellytä tuottamusta. Sen sijaan korvaus aiheutuneesta menetyksestä, kärsimyksestä ja muusta haitasta edellyttää tahallisuutta tai tuottamusta.

Edellä mainittujen rangaistusta ja korvausvelvollisuutta koskevien säännösten lisäksi tekijänoikeuden loukkaustapausten varalta tekijänoikeuslain 58 §:ään sisältyy säännös tuomioistuimelle annetusta oikeudesta määrätä asianomistajan vaatimuksesta, että teoksen kappale, joka on luvattomasti valmistettu, tuotu maahan tai saatettu yleisön saataviin, sekä sen valmistukseen tarkoitettu apuväline on hävitettävä tai että omaisuutta on määrätyn tavoin muutettava tai luovutettava asianomistajalle valmistamiskustannuksia vastaavasta korvauksesta taikka saatettava sellaiseksi, ettei sitä voida käyttää väärin.

Tekijänoikeuslakiin ei sen sijaan sisälly eräitä muita immateriaalioikeuksia koskevien lakien tavoin säännöstä, jonka nojalla tuomioistuin tai jokin muu viranomaistaho voisi tekijänoikeuden loukkaustapauksissa yleisesti kieltää loukkaajaa jatkamasta tai toistamasta menettelyä. Kahta erityistapausta silmällä pitäen tekijänoikeuslakiin on kuitenkin otettu säännös mahdollisuudesta antaa kieltomääräys (53 ja 54 b §).

Edellä mainittuja rangaistus-, hyvitys- ja vahingonkorvaussäännöksiä sovelletaan myös tekijänoikeuden lähioikeuksiin.

Tuomioistuinmenettelyä koskevat säännökset. Tekijänoikeuslainsäädäntöön ei sisälly juurikaan erityissäännöksiä tekijänoikeusasioden oikeudenkäyntimenettelystä.

Tekijänoikeusasioden käsittelyä ei lähtökohtaisesti ole keskitetty, vaan tekijänoikeutta ja sen lähioikeuksia koskevien riita- ja rikosasioden oikeuspaikka määräytyy siten oikeudenkäymiskaaren yleisten oikeuspaikkasäännösten mukaan. Poikkeuksen tästä muodostavat eräät korvaus- ja lupa-asiat, jotka on säädetty käsiteltäväksi ensisijaisesti välimiesmenettelyssä ja toissijaisesti Helsingin käräjäoikeudessa, sekä lisäksi

tekijänoikeuslain vastaisia televisio- ja radiolähetyksiä koskevat asiat, joiden osalta tekijänoikeuslain 61 §:n mukaan yksinomainen toimivalta kuuluu Helsingin kärjäoikeudelle.

Tekijänoikeusasioiden käsittelyä koskevan menettelyn osalta tekijänoikeuslaissa ei ole erityissäännöksiä.

1.1.2. Patenttioikeus

Patenttioikeuden tavoitteena on edistää teknologian kehitystä yhteiskunnassa. Vastineeksi keksinnön julkaisemisesta yhteiskunta myöntää keksinnölle patentin, joka on määräaikainen yksinoikeus suojatun keksinnön ammattimaiseen hyödyntämiseen. Tämä mahdollisuus kannustaa keksijöitä ja yrityksiä uusiin innovaatioihin ja tuotekehitykseen.

Vaikka patentti rajoittaaakin kilpailua siinä mielessä, etteivät kilpailijat voi kopioida patentoitua keksintöä ilman patentinhaltijan lupaa, patenttijärjestelmä on yhteiskunnan kokonaisedun mukaista. Patenttijärjestelmän perusperiaatteena oleva suojattavien keksintöjen julkaiseminen vaikuttaa siihen, että tiedeyhteisö ja suuri yleisö voivat seurata teknologian kehitystä. Tiettyjen keksintöjen tai tekniikan alojen sulkeminen patenttijärjestelmän ulkopuolelle johtaisi siihen, että keksintöjä ei julkistettaisi, koska ilman patentti- tai muuta teollisoikeudellista suojaa ne olisivat kilpailijoiden vapaasti hyödynnettävissä. Patenttisuojan ulkopuolelle rajaamisesta aiheutuva keksintöjen salaaminen estäisi muita hyödyntämästä keksintöä, koska sen olemassaoloa ei tunnettaisi.

Patenttioikeuden kohteena on keksintö, joka on uusi ja keksinnöllinen ja jota voidaan käyttää teollisesti. Voimassa oleva patenttilaki (550/1967) ei sisällä keksinnön määritelmää. Oikeuskäytännössä ja -kirjallisuudessa keksintö on vakiintuneesti määritelty ratkaisuksi tiettyyn tekniseen ongelmaan.

Patentti saadaan hakemuksesta tapahtuvalla rekisteröinnillä. Patentin myöntäminen edellyttää, että hakemuksen kohteena on keksintö, jolla on tekninen luonne, joka on toisinnettavissa ja

teollisesti käytettävissä. Tämän lisäksi keksinnön tulee olla uusi siihen verrattuna, mikä on tullut tunnetuksi ennen patentin hakemispäivää, ja lisäksi olennaisesti erottava siitä.

Patentti tuottaa haltijalleen yksinoikeuden keksinnön ammattimaiseen hyväksikäyttöön määrääjäksi. Tämä yksinoikeus sisältää sen, ettei kukaan muu kuin patentinhaltija ilman tämän lupaa saa käyttää hyväksi keksintöä valmistamalla, tarjoamalla, saattamalla vaihdantaan tai käyttämällä patentoitua tuotetta tahi tuomalla maahan tai pitämällä hallussaan tällaista tuotetta jotakin edellä mainittua tarkoitusta varten.

Milloin kysymys on patentilla suojatusta menetelmästä, patentin tuottama yksinoikeus sisältää sen, että patentinhaltijan lupa vaaditaan patentoidun menetelmän käyttämiseen sekä, jos asianomainen tietää tai olosuhteiden perusteella on ilmeistä, ettei menetelmää saa käyttää ilman patentinhaltijan lupaa, tällaisen menetelmän tarjoamiseen tässä maassa käytettäväksi. Myöskään patentilla suojatulla menetelmällä valmistettua tuotetta ei saa ilman patentinhaltijan lupaa käyttää hyväksi tarjoamalla, saattamalla vaihdantaan tai käyttämällä tuotetta eikä myöskään tuomalla tällaista tuotetta maahan tai pitämällä sitä hallussa jotakin edellä mainittua tarkoitusta varten.

Patentilla saavutettu yksinoikeus ei käsitä hyväksikäyttöä, joka ei tapahdu ammattimaisesti. Yksinoikeus ei myöskään käsitä sellaisen patentilla suojatun tuotteen hyväksikäyttöä, joka Euroopan talousalueella on saatettu vaihdantaan patentinhaltijan toimesta tai tämän suostumuksella, eikä myöskään keksinnön käyttöä kokeissa, jotka koskevat itse keksintöä.

Voimassa olevan patenttilain mukaan myönnetty patentti voidaan pitää voimassa, kunnes 20 vuotta on kulunut patenttihakemuksen tekemispäivästä.

Rekisteröintimenettely. Patentin voi saada hakemuksesta se, joka on tehnyt keksinnön, tai se, jolle keksijän oikeus on siirtynyt. Patenttihakemus tehdään kirjallisesti patenttiviranomaiselle, jona Suomessa toimii patentti- ja rekisterihallitus (PRH). Mikäli hakemuksen tarkoittama keksintö täyttää patenttilain mukaiset patentoitavuuden edellytykset eikä muutenkaan estettä

patentin myöntämiselle ole, patenttiviranomaisen tulee hyväksyä hakemus ja kuuluttaa sen hyväksymisestä.

Patentti katsotaan myönnettyksi sinä päivänä, kun hakemuksen hyväksymisestä on kuulutettu. Myönnetty patentti on merkittävä patenttiviranomaisen pitämään patenttirekisteriin, minkä lisäksi patentinhaltijalle on annettava patenttikirja myönnetystä patentista.

Patentin myöntämisestä alkaa yhdeksän kuukauden pituinen määräaika, jonka kuluessa kuka tahansa voi tehdä patenttiviranomaiselle väitteen myönnettyä patenttia vastaan. Väite on tehtävä kirjallisesti ja se on perusteltava. Mikäli patenttiviranomainen toteaa, että patentin voimassa pysyttämiseksi on jokin patenttilaissa luetelluista esteistä, sen tulee väitteen johdosta kumota patentti. Muussa tapauksessa patenttiviranomaisen tulee hylätä väite.

Patenttiviranomaisen patenttihakemusta koskevaan lopulliseen ratkaisuun hakija voi hakea muutosta, jos päätös on hänelle vastainen. Vastaavasti patenttiviranomaisen väitteen johdosta antamaan lopulliseen ratkaisuun patentinhaltija tai väitteentekijä voi hakea muutosta, jos päätös on hänelle vastainen. Muutosta patenttiviranomaisen ratkaisuun haetaan valittamalla PRH:n valituslautakuntaan 60 päivän kuluessa siitä päivästä, jona valittaja on saanut tiedon päätöksestä.

PRH:n valituslautakunnan päätöksestä on mahdollista hakea edelleen muutosta valittamalla korkeimpaan hallinto-oikeuteen 60 päivän kuluessa siitä päivästä, jona valittaja on saanut tiedon päätöksestä. Patentti- ja rekisterihallituksen valitusasioiden käsittelystä annetun lain (576/1992) 9 §:n mukaan käsiteltäessä patenttia koskevia asioita korkeimmassa hallinto-oikeudessa on niiden käsittelyssä oltava osallisena laissa säädetyn tuomionvoivan jäsenmäärän lisäksi kaksi yli-insinöörineuvosta asiantuntijajäsenenä. Tasavallan presidentin kolmeksi vuodeksi kerrallaan nimittämien yli-insinöörineuvosten tulee olla teknillisen korkeakoulun loppututkinnon suorittaneita ja patenttiasioihin perehtyneitä.

Pakkolupa. Keksinnön ammattimainen hyväksikäyttö edellyttää lähtökohtaisesti patentinhaltijan lupaa. Tietyissä tilanteissa patenttilaissa säädettyjen edellytysten täyttyessä on

kuitenkin mahdollista saada pakkolupa keksinnön hyväksikäyttämiseen. Pakkoluvan myöntää tuomioistuin, joka määrää myös, missä laajuudessa keksintöä saa käyttää hyväksi, sekä vahvistaa vastikkeen ja muut pakkoluvan ehdot.

Mikäli jalostaja ei voi hankkia tai hyödyntää kasvinjalostajanoikeutta loukkaamatta aiempaa patenttia, hän voi patenttilaissa säädettyjen edellytysten täyttyessä saada pakkoluvan patentilla suojatun keksinnön muulla kuin yksinoikeudella tapahtuvaa käyttöä varten. Jos jalostajalle myönnetään tällainen pakkolupa, patentinhaltijalla on tällöin oikeus saada kohtuullisin ehdoin vastavuoroinen lupa käyttää suojattua lajiketta.

Patentin lakkaaminen. Patentista on suoritettava vahvistettu vuosimaksu jokaiselta maksuvuodelta, joka alkaa patentin myöntämisen jälkeen. Mikäli vuosimaksua ei suoriteta, patentti raukeaa sen maksuvuoden alusta, jolta maksua ei ole suoritettu.

Lisäksi tuomioistuimen tulee julistaa patentti mitättömäksi sitä tarkoittavan kanteen johdosta, mikäli se toteaa jonkin patenttilaissa säädetyn perusteen olevan käsillä.

Seuraamukset. Jos joku loukkaa patentin tuottamaa yksinoikeutta (patentinloukkaus), tuomioistuin voi kieltää häntä jatkamasta tai toistamasta menettelyä. Kieltotuomion antamisen perusteeksi riittää yksinoikeuden loukkaus objektiivisena tosiasiana.

Tahallinen patentinloukkaus voi tulla rangaistavaksi joko rikoslain 49 luvun 2 §:ssä tarkoitettuna teollisoikeusrikoksena tai patenttilain 57 §:n 2 momentissa kriminalisoituna patenttirikkomuksena. Lisäksi patenttilaissa on erityinen rangaistussäännös patenttia koskevan ilmoitusvelvollisuuden rikkomisesta.

Patentinloukkauksen johdosta tuomittavasta keksinnön hyväksikäyttämistä tarkoittavasta korvauksesta sekä loukkauksen aiheuttaman muun vahingon korvaamisesta säädetään patenttilain 58 §:ssä. Korvaus keksinnön hyväksikäyttämisestä voi tulla tuomittavaksi, vaikka tahallisuus tai tuottamus puuttuisi kokonaan. Sen sijaan korvaus loukkauksen aiheuttaman muun vahingon korvaamisesta edellyttää tahallisuutta tai tuottamusta.

Edellä mainitun lisäksi patenttilain 59 §:ään sisältyy säännös tuomioistuimelle annetusta oikeudesta patentinloukkauksen kärsineen vaatimuksesta jatkettun loukkauksen estämiseksi määrätä, että patentilla suojattu tuote, joka on valmistettu patentinhaltijan luvatta, tai esine, jonka käyttäminen sisältäisi patentinloukkauksen, on muutettava, pantava talteen jäljellä olevaksi patenttiajaksi tai hävitettävä taikka, jos kysymys on patentilla suojatusta tuotteesta, luovutettava loukatulle korvausta vastaan.

Tuomioistuinmenettelyä koskevat säännökset. Patenttiasioiden käsittely on pääsääntöisesti keskitetty Helsingin käräjäoikeuteen. Patenttilain 65 §:n mukaan Helsingin käräjäoikeus on laillinen tuomioistuin asioissa, jotka koskevat parempaa oikeutta keksintöön, johon patenttia on haettu, patentin mitättömyyttä tai patentin siirtämistä, pakkoluvan myöntämistä, pakkoluvan ehtojen muuttamista taikka pakkoluvan kumoamista sekä patentinloukkausta. Lisäksi Helsingin käräjäoikeus on laillinen tuomioistuin asioissa, jotka koskevat patentinhaltijan tai sen, jolla käyttö- tai pakkoluvan perusteella on oikeus käyttää hyväksi keksintöä, vahvistuskannetta siitä, nauttiiko hän patentin perusteella suojaa toista vastaan, kuin myös sen, joka harjoittaa tai aikoo harjoittaa teollista toimintaa, vahvistuskannetta patentinhaltijaa vastaan siitä, onko patentin johdosta olemassa este sanotulle toiminnalle, sekä asioissa, jotka koskevat korvauksen määräämistä tilanteissa, joissa valtioneuvosto on määrännyt oikeuden keksintöön luovutettavaksi valtiolle.

Helsingin käräjäoikeus on myös säädetty lailliseksi tuomioistuimeksi niissä asioissa, jotka koskevat oikeutta keksintöön, johon on haettu Euroopan patenttisopimuksessa (SopS 8/1996) tarkoitettua eurooppapatenttia.

Rikoslaisissa sen paremmin kuin nykyisin voimassa olevan oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (ROL) 4 luvussa ei ole erityistä säännöstä rikoslain 49 luvun 2 §:ssä tarkoitettuna teollisoikeusrikoksena käsiteltävien tahallisia patentinloukkauksia koskevien asioiden oikeuspaikasta eikä myöskään viittausta patenttilain oikeuspaikkasäännökseen. Hallituksen esityksessä rikoslainsäädännön kokonaisuudistuksen toisen vaiheen käsittäviksi rikoslain ja eräiden muiden lakien muutoksiksi (HE 94/1993 vp s. 221) on todettu, että voimassa olevien

patenttilain, hyödyllisyysmallioikeudesta annetun lain, kasvinjalostajanoikeudesta annetun lain, yksinoikeudesta integroidun piirin piirimalliin annetun lain, mallioikeuslain sekä tavaramerkkilain säännösten tuomioistuimen toimivallasta yksinoikeuden loukkaamiseen perustuvissa asioissa on katsottu tarkoittavan ilman eri mainintaakin kaikkia tahallisia yksinoikeuden loukkauksia, myös rikosasioita. Tämän vuoksi hallituksen esityksessä ei ole pidetty tarpeellisena ehdottaa muutoksia lakien oikeuspaikkasäännöksiin; myös rikoslain 49 luvun 2 §:ssä tarkoitetun teollisoikeusrikosta koskevan syyteasian oikeuspaikka olisi hallituksen esityksen mukaan siten aina Helsingin käräjäoikeus.

Edellä mainittuja asioita käsitellessään käräjäoikeudella tulee patenttilain 66 §:n mukaan olla apunaan kaksi sen kutsumaa teknisen alan asiantuntijaa, joiden on annettava lausunto tuomioistuimen heille tekemistä kysymyksistä. Asiantuntijat eivät kuulu tuomioistuimen kokoonpanoon. Heillä on kuitenkin oikeus tehdä kysymyksiä asianosaisille ja todistajille.

Patentin mitättömäksi julistamista koskevissa asioissa tuomioistuimen tulee lisäksi hankkia patenttiviranomaisen lausunto. Muissa patenttiasioissa tuomioistuimelle ei ole säädetty vastaavaa velvollisuutta. Tuomioistuin kuitenkin voi, mikäli katsoo siihen olevan aihetta, hankkia sanotun lausunnon.

Patenttilain 68 §:ään sisällytetyn erityissäännöksen mukaan tuomioistuimella on oikeudenkäynnin aikana kantajan pyynnöstä oikeus kieltää käytästä patenttia tai määrätä tietyn omaisuuden laittamisesta oikeudenkäynnin ajaksi väliaikaisesti takavarikkoon. Kyseisestä kielto- ja takavarikkopäätöksestä tai sen peruuttamisesta voidaan valittaa erikseen.

Laki oikeudesta työntekijän tekemiin keksintöihin

Yritystoiminnan ja elinkeinoelämän kannalta on tärkeää henkisten voimavarojen hyödyntäminen siten, että ideat, keksinnöt ja luovuus yleisemminkin saadaan mahdollisimman tehokkaaseen käyttöön. Työsuhteen aikana tehtyihin keksintöihin liittyviä

työoikeudellisia ja immateriaalioikeudellisia jännitteitä ratkaisemaan on säädetty laki oikeudesta työntekijän tekemiin keksintöihin (656/1967), jäljempänä työsuhdekeksintölaki.

Työsuhdekeksintölakia sovelletaan työ- tai virkasuhteessa olevan henkilön tekemiin patentilla suojattavissa oleviin keksintöihin. Työsuhdekeksintölain lähtökohtana on, että työntekijällä on keksintöönsä sama oikeus kuin muullakin keksijällä, jollei laissa olevista säännöksistä muuta johdu. Laki antaa tietyin edellytyksin työnantajalle mahdollisuuden saada oikeudet työntekijän tekemään keksintöön, mutta velvoittaa toisaalta työnantajan maksamaan työntekijälle kohtuullisen korvauksen.

Lain säännökset ovat pääosin dispositiivisia. Niitä sovelletaan vain, mikäli muuta ei ole sovittu tai voida katsoa ilmenevän työsuhteesta tahi muista seikoista. Eräiden säännösten vastaiset sopimusehdot ovat kuitenkin mitättömiä.

Työsuhdekeksintölain soveltamiseen liittyvien asioiden tuomioistuinmenettelyn osalta voidaan viitata edellä patenttiasioden osalta esitettyyn. Työsuhdekeksintölain 12 §:ssä säädetään, että työnantajalle tai työntekijälle kyseisen lain mukaan kuuluvia oikeuksia koskevat riita-asiat käsitellään Helsingin käräjäoikeudessa, jolloin soveltuvien osin on noudatettava, mitä oikeudenkäynnistä patenttiasioissa on säädetty.

Helsingin käräjäoikeus on myös säädetty lailliseksi tuomioistuimeksi, mikäli riita koskee oikeutta työsuhdekeksintölaissa tarkoitettuun keksintöön, johon on haettu Euroopan patenttisopimuksessa tarkoitettua eurooppapatenttia ja jos työntekijä keksinnön tehdessään pääasiallisesti työskenteli Suomessa.

Työsuhdekeksintölaissa on lisäksi säännökset erityisestä keksintölautakunnasta, jäljempänä työsuhdekeksintölautakunta. Työsuhdekeksintölautakunnassa on puheenjohtaja ja kaksi muuta puolueetonta jäsentä sekä näiden ohella kolme työnantajia ja kolme työntekijäpuolta edustavaa jäsentä. Lautakunnan jäsenet nimittää valtioneuvosto kahdeksi vuodeksi kerrallaan.

Työsuhdekeksintölautakunnan tehtävänä on antaa lausuntoja työsuhdekeksintölain soveltamista koskevista riitakysymyksistä. Lautakunnan perustamisen tarkoituksena oli, että työnantajien ja työntekijöiden kiistat saataisiin ratkaistua tuomioistuinmenettelyä nopeammin ja edullisemmin sekä samalla turvattua oikeudenmukaisuuden toteutuminen.

Työsuhdekeksintölautakunnan lausunnot eivät kuitenkaan sido osapuolia, vaan heillä on lautakuntakäsittelyn jälkeenkin käytettävissään tuomioistuintie.

Työsuhdekeksintölain 11 a §:n 2 momentin mukaan työsuhdekeksintölautakunta voi toimia myös välimiesmiesoikeutena, mikäli työnantaja ja työntekijä ovat niin sopineet.

Laki maanpuolustukselle merkityksellisistä keksinnöistä

Maanpuolustuksen on vakiintuneesti katsottu asettavan sellaisia erityisiä vaatimuksia, jotka eivät tule riittävässä määrin huomioon otetuiksi patenttilain säännösten nojalla. Näiden vaatimusten tyydyttymisestä on otettu säännökset maanpuolustukselle merkityksellisistä keksinnöistä annettuun lakiin (551/1967), jäljempänä maanpuolustuskeksintölaki.

Maanpuolustuskeksintölain mukaan voidaan keksintö, jolla pääasiallisesti on merkitystä maanpuolustukselle ja jonka salassapysyminen on maanpuolustuksen kannalta tärkeää, valtioneuvoston päätöksellä pakkolunastaa valtiolle sen jälkeen kun siihen on haettu patenttia tai hyödyllisyysmallia. Keksinnöstä, joka pakkolunastetaan valtiolle on valtion varoista suoritettava keksinnön haltijalle kohtuullinen korvaus.

Salassapysymisen keskeisen merkityksen johdosta maanpuolustuskeksintölakiin on sisällytetty erityiset säännökset salassapitovelvollisuudesta. Rangaistus kyseisen salassapitovelvollisuuden rikkomisesta tuomitaan rikoslain 38 luvun 1 tai 2 §:n mukaan, jollei teko ole rangaistava rikoslain 40 luvun 5 §:n mukaan tai siitä muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta.

Valtiolle pakkolunastettavasta keksinnöstä suoritettavan kohtuullisen korvauksen osalta säädetään maanpuolustuskeksintölain 1 §:n 2 momentissa, että jollei korvauksesta sovita, voi keksinnön haltija ajaa siitä erikseen kannetta Helsingin käräjäoikeudessa.

1.1.3. Hyödyllisyysmallioikeus

Hyödyllisyysmallioikeus on itsenäisenä teollisoikeudellisena suojamuotona verrattain nuori Suomessa. Hyödyllisyysmallioikeudesta annettu laki (800/1991), jäljempänä hyödyllisyysmallilaki, tuli voimaan 1 päivänä tammikuuta 1992.

Hyödyllisyysmallilainsäädännön ensisijaisena tavoitteena on antaa suojaa sellaisille keksinnöille, jotka eivät täytä voimassa olevan patenttilainsäädännön mukaan keksinnöltä vaadittavaa keksinnöllisyydestä. Hyödyllisyysmallioikeuden tarkoituksena on kannustaa erityisesti pientä ja keskisuurta teollisuutta sekä yksityisiä keksijöitä suojaamaan teknisiä ratkaisuja.

Hyödyllisyysmallin käyttöala voidaan jakaa kahtia. Ensimmäisen ryhmän muodostavat tekniset ideat ja ratkaisut, jotka eivät yllä patentoitavuuden tasolle, mutta joissa on kuitenkin sen verran keksinnöllisyyttä, että ne eivät ole itsestään selviä ammattimiehelle. Toisena ryhmänä ovat pikkukeksinnöt ja laiteparannukset, jotka sinänsä täyttävät patentoitavuuden ehdot, mutta joille keksinnön laadun tai esineen lyhyen eliniän vuoksi patenttisuojaus on liian hidas ja kallis.

Hyödyllisyysmallioikeuden kohteena on keksintö. Keksinnöllä hyödyllisyysmallilain mukaan tarkoitetaan teknistä ratkaisua, jota voidaan käyttää teollisesti. Pääpiirteissään hyödyllismallilain keksinnön käsite vastaa patenttilaissa tarkoitettua keksintöä.

Hyödyllisyysmallioikeus keksintöön saadaan hakemuksesta tapahtuvalla rekisteröinnillä. Hyödyllisyysmallilain mukaan keksinnön tulee olla uusi siihen verrattuna, mikä on tullut tunnetuksi ennen hyödyllisyysmallioikeuden hakemispäivää, ja lisäksi selvästi erota siitä.

Keksinnön uutuuden osalta hyödyllisyysmallilaissa on omaksuttu sama absoluuttisen uutuuden vaatimus kuin patenttilainsäädännössä. Hyödyllisyysmallilla suojattavan keksinnön edellytetään olevan myös keksinnöllinen. Keksinnöllisyyttä ei kuitenkaan vaadita yhtä paljon kuin patentoitavalta keksinnöltä.

Hyödyllisyysmallin rekisteröinti tuottaa haltijalleen yksinoikeuden keksinnön ammattimaiseen hyväksikäyttöön määrääjäksi. Tämä yksinoikeus sisältää sen, ettei kukaan muu kuin hyödyllisyysmallioikeuden haltija ilman tämän lupaa saa käyttää hyväksi keksintöä valmistamalla, tarjoamalla, saattamalla vaihdantaan tai käyttämällä hyödyllisyysmallioikeudella suojattua tuotetta tai tuomalla maahan tai pitämällä hallussaan tällaista tuotetta jotakin edellä mainittua tarkoitusta varten.

Hyödyllisyysmallin rekisteröinnillä saatu yksinoikeus ei käsitä hyväksikäyttöä, joka ei tapahdu ammattimaisesti. Yksinoikeus ei myöskään käsitä sellaisen tuotteen hyväksikäyttöä, joka Euroopan talousalueella on saatettu vaihdantaan hyödyllisyysmallioikeuden haltijan toimesta tai tämän suostumuksella, eikä myöskään keksinnön käyttöä kokeissa, jotka koskevat itse keksintöä.

Hyödyllisyysmallin suoja-aika voi olla enintään kymmenen vuotta. Voimassa olevan hyödyllisyysmallilain mukaan hyödyllisyysmallin rekisteröinti on voimassa neljä vuotta rekisteröinnin hakemispäivästä. Hakemuksesta kyseinen suoja-aika voidaan kuitenkin uudistaa kahdesti, ensin neljäksi ja sitten kahdeksi vuodeksi.

Rekisteröintimenettely. Hyödyllisyysmallioikeuden keksintöön voi saada hakemuksesta se, joka on tehnyt keksinnön, tai se, jolle keksijän oikeus on siirtynyt. Hyödyllisyysmallihakemus tehdään kirjallisesti rekisteriviranomaiselle, jona toimii PRH.

Hyödyllisyysmallin rekisteröinti perustuu ilmoitusmenettelyyn. Rekisteriviranomainen ei hakemusta käsiteltäessä tutki hyödyllisyysmallihakemuksen kohteena olevan keksinnön uutuutta tai keksinnöllisyyttä. Mikäli hakemus täyttää rekisteröinnin muodolliset edellytykset,

hyödyllisyysmalli merkitään hyödyllisyysmallirekisteriin. Rekisteriviranomaisen on kuulutettava rekisteröinnistä ja annettava hakijalle rekisteröintitodistus.

Rekisteriviranomaisen hyödyllisyysmallin rekisteröintiä koskevaan lopulliseen ratkaisuun hakija voi hakea muutosta, jos päätös on hänelle vastainen. Muutosta rekisteriviranomaisen ratkaisuun haetaan valittamalla PRH:n valituslautakuntaan 60 päivän kuluessa siitä päivästä, jona valittaja on saanut tiedon päätöksestä.

PRH:n valituslautakunnan päätöksestä on mahdollista hakea edelleen muutosta valittamalla korkeimpaan hallinto-oikeuteen 60 päivän kuluessa siitä päivästä, jona valittaja on saanut tiedon päätöksestä. Hyödyllisyysmallia koskevia asioita korkeimmassa hallinto-oikeudessa käsiteltäessä on niiden käsittelyssä patentti- ja rekisterihallituksen valitusasioiden käsittelystä annetun lain 9 §:n mukaan oltava osallisena laissa säädetyn tuomionvoivan jäsenmäärän lisäksi kaksi yli-insinöörineuvosta asiantuntijajäsenenä.

Rekisteröinnin mitättömäksi julistaminen. Sen vastapainoksi, että rekisteriviranomainen ei hyödyllisyysmallihakemusta käsiteltäessä tutki hakemuksen kohteena olevan keksinnön uutuutta tai keksinnöllisyyttä, hyödyllisyysmallilakiin on sisällytetty säännökset mahdollisuudesta vaatia rekisteröinnin mitättömäksi julistamista. Niiden mukaan kuka tahansa voi esittää rekisteriviranomaiselle vaatimuksen hyödyllisyysmallin rekisteröinnin julistamisesta kokonaan tai osittain mitättömäksi. Rekisteröinnin mitättömäksi julistamista koskevan vaatimuksen tekemiselle ei ole säädetty määräaikaa eikä mahdollisuutta kyseisen vaatimuksen tekemiseen ole rajoitettu muutoinkaan.

Rekisteriviranomaisen mitättömäksijulistamisvaatimusta koskevaan lopulliseen ratkaisuun hyödyllisyysmallioikeuden haltija tai se, joka on esittänyt vaatimuksen hyödyllisyysmallin rekisteröinnin julistamisesta mitättömäksi, voi hakea muutosta, jos päätös on hänelle vastainen. Muutosta rekisteriviranomaisen ratkaisuun haetaan valittamalla PRH:n valituslautakuntaan 60 päivän kuluessa siitä päivästä, jona valittaja on saanut tiedon päätöksestä. PRH:n valituslautakunnan päätöksestä on mahdollista hakea edelleen muutosta

valittamalla korkeimpaan hallinto-oikeuteen 60 päivän kuluessa siitä päivästä, jona valittaja on saanut tiedon päätöksestä.

Pakkolupa. Myös hyödyllisyysmallin tarkoittaman keksinnön hyväksikäyttöön on tietyissä tilanteissa hyödyllisyysmallilaissa säädettyjen edellytysten täyttyessä mahdollista saada pakkolupa. Pakkoluvan myöntää tuomioistuin, joka määrää myös, missä laajuudessa keksintöä saa käyttää hyväksi, sekä vahvistaa vastikkeen ja muut pakkoluvan ehdot.

Seuraamukset. Jos joku loukkaa hyödyllisyysmallioikeuden tuottamaa yksinoikeutta, tuomioistuin voi kieltää häntä jatkamasta tai toistamasta menettelyä. Kieltotuomion antamisen perusteeksi riittää yksinoikeuden loukkaus objektiivisena tosiasiana.

Tahallinen hyödyllisyysmallioikeuden tuottaman yksinoikeuden loukkaus voi tulla rangaistavaksi joko rikoslain 49 luvun 2 §:ssä tarkoitettuna teollisoikeusrikoksena tai hyödyllisyysmallilain 39 §:n 1 momentissa kriminalisoituna hyödyllisyysmallirikkomuksena. Tämän lisäksi hyödyllisyysmallilaissa on erityinen rangaistussäännös hyödyllisyysmallia koskevan ilmoitusvelvollisuuden rikkomisesta.

Hyödyllisyysmallioikeuden loukkauksen johdosta tuomittavasta keksinnön hyväksikäyttämistä tarkoittavasta korvauksesta sekä loukkauksen aiheuttaman muun vahingon korvaamisesta säädetään hyödyllisyysmallilain 37 §:ssä. Korvaus keksinnön hyväksikäyttämisestä voi tulla tuomittavaksi, vaikka tahallisuus tai tuottamus puuttuisi kokonaan. Sen sijaan korvaus loukkauksen aiheuttaman muun vahingon korvaamisesta edellyttää tahallisuutta tai tuottamusta.

Edellä mainitun lisäksi hyödyllisyysmallilain 38 §:ään sisältyy viittaussäännös edellä patenttiasioden seuraamusten yhteydessä selostettuun patenttilain 59 §:n säännökseen tuomioistuimelle annetusta oikeudesta toimenpiteiksi jatkettun loukkauksen estämiseksi.

Tuomioistuinmenettelyä koskevat säännökset. Patenttiasioden tavoin hyödyllisyysmalliasioden käsittely on keskitetty pääsääntöisesti Helsingin käräjäoikeuteen.

Hyödyllisyysmallilain 43 §:n mukaan Helsingin käräjäoikeus on laillinen tuomioistuin asioissa, jotka koskevat parempaa oikeutta keksintöön, johon hyödyllisyysmallioikeutta on haettu, hyödyllisyysmallioikeuden siirtämistä, pakkoluvan myöntämistä, pakkoluvan ehtojen muuttamista taikka pakkoluvan kumoamista, hyödyllisyysmallioikeuden loukkausta ja hyödyllisyysmallia koskevan ilmoitusvelvollisuuden laiminlyöntiä sekä korvausvelvollisuutta hyödyllisyysmallioikeuden loukkauksesta. Rikoslain 49 luvun 2 §:ssä tarkoitettuna teollisoikeusrikoksena käsiteltävien tahallisten hyödyllisyysmallioikeuden tuottaman yksinoikeuden loukkausta koskevien asioiden oikeuspaikan osalta on viitattavissa edellä patenttiasioiden tuomioistuinmenettelyä koskevien säännösten yhteydessä selostettuun.

Hyödyllisyysmallilain 43 §:ssä tarkoitettujen asioiden käsittelyn osalta lain 44 §:ssä viitataan, siihen mitä patenttilaissa on säädetty teknisen alan asiantuntijoiden käyttämisestä patenttiasioissa.

1.1.4. Kasvinjalostajanoikeus

Monessakaan maassa uusiin kasvilajikkeisiin ei ole mahdollista myöntää patenteja. Kasvinjalostajien työn tulosten turvaamiseksi onkin luotu kokonaan uusi erillinen immateriaalioikeus, kasvinjalostajanoikeus.

Jalostajanoikeuden tunnustamisen yhteiskuntapoliittisena tavoitteena on nähty pyrkimys luoda yksityiselle investoinneille ja yrityksille edellytykset kasvinjalostuksen harjoittamiseen. Perusteena kasvinjalostajanoikeuden tunnustamiselle on pidetty lisäksi oikeudenmukaisuuden vaatimusta; on oikein ja kohtuullista, että se, joka käyttää hyväkseen jalostajan kehittämiä lajikkeita, maksaa korvauksen tällaisesta hyväksikäytöstä.

Kasvinjalostajanoikeuden kohteena on kasvilajike. Kasvinjalostajanoikeudesta annettu laki (789/1992), jäljempänä kasvinjalostajalaki, ei sisällä kasvilajikkeen määritelmää. Vakiintuneesti kasvilajikkeella on ymmärretty tarkoitettavan kasvilajin viljelymuotoa. Kasvinjalostajanoikeuden kohteena olevasta kasvilajikkeesta erillään on pidettävä

geenitekniikan avulla tapahtuva uusien ominaisuuksien kehittäminen kasveihin, esimerkiksi kylmänkestävyys. Geenin eristämiseen ja muunteluun on mahdollista saada patentti edellyttäen, että patentoitavuuden edellytykset täyttyvät.

Yksinoikeus kasvilajikkeen hyväksikäyttämiseen saadaan hakemuksesta tapahtuvalla rekisteröinnillä. Kasvinjalostajanoikeuden lajikkeeseen voi saada henkilö, joka Suomessa on jalostanut lajikkeen, tai jalostaja, joka on kansainvälisen uusien kasvilajikkeiden suojaamiseksi perustetun UPOV-järjestön jäsenen tai WTO:n jäsenen kansalainen tai jolla on rekisteröity toimipaikka UPOV-järjestön jäsenen tai WTO:n jäsenen alueella, tai se, jolle edellä mainitun mukaisesti myönnetty oikeus on siirtynyt. Kasvinjalostajanoikeuden voi lisäksi saada myös se, joka on löytänyt kasvilajikkeen ja kehittänyt sitä edelleen, samoin kuin se, jolle hänen oikeutensa on siirtynyt.

Kasvinjalostajanoikeus voidaan myöntää ainoastaan lajikkeeseen, joka selvästi eroaa muista lajikkeista, jotka ovat tulleet tunnetuiksi ennen hakemuksen jättämistä, jonka kasvusto on riittävän yhtenäinen ja jonka olennaiset tuntomerkit ovat pysyviä, kun lajiketta lisätään jalostajan esittämällä tavalla.

Kasvinjalostajanoikeuden rekisteröinti tuottaa haltijalleen yksinoikeuden lajikkeen ammattimaiseen hyväksikäyttämiseen määrääjäksi. Tämä yksinoikeus sisältää sen, että muut kuin lajikkeen omistaja eivät saa ilman omistajan suostumusta tuottaa lajikkeen lisäysaineistoa, kunnostaa lajikkeen lisäysaineistoa lisäystarkoituksiin käytettäväksi, tarjota lajikkeen lisäysaineistoa kaupaksi, myydä tai muulla tavoin markkinoida lajikkeen lisäysaineistoa, viedä Suomesta lajikkeen lisäysaineistoa, tuoda Suomeen lajikkeen lisäysaineistoa tai varastoida lajikkeen lisäysaineistoa edellä mainittuihin tarkoituksiin käytettäväksi. Muu lajikkeen hyväksikäyttäminen ei kuulu yksinoikeuden piiriin.

Kasvinjalostajanoikeus ei myöskään rajoita lajikkeen käyttämistä yksityisluonteisesti muihin kuin kaupallisiin tarkoituksiin, koetarkoituksiin eikä toisten lajikkeiden jalostamiseksi tai löytämiseksi ja kehittämiseksi suoritettavissa toimissa.

Kasvinjalostajanoikeus on voimassa siitä päivästä, jona rekisteriviranomainen on tehnyt päätöksen lajikkeen hyväksymisestä rekisteriin. Oikeus voidaan pitää voimassa 25 vuotta, perunan, puiden ja viiniköynnösten osalta kuitenkin 30 vuotta, päätöksentekoa seuraavan vuoden alusta maksamalla vuosittain vuosimaksu.

Rekisteröintimenettely. Rekisteröintihakemus tehdään kirjallisesti rekisteriviranomaiselle, jona toimii kasvilajikelautakunta. Kasvilajikelautakunnan asettaa maa- ja metsätalousministeriö kolmeksi vuodeksi kerrallaan. Lautakunnassa on puheenjohtaja, varapuheenjohtaja sekä enintään kymmenen jäsentä.

Jos hakemus on vaatimusten mukainen, rekisteriviranomaisen on julkaisemalla hakemus varattava yleisölle mahdollisuus hakemusta koskevien väitteiden tekemiseen. Väitteet on tehtävä rekisteriviranomaiselle kirjallisesti sen määräämän ajan kuluessa. Kun väitteiden tekemiseen varattu aika on kulunut ja lajikkeesta on tehty tarvittavat tutkimukset, rekisteriviranomaisen on otettava asia jatkettuun käsittelyyn ja tehtävä päätös lajikkeen rekisteröinnistä.

Rekisteriviranomaisen kasvinjalostajanoikeutta koskevaan lopulliseen ratkaisuun hakija tai kasvinjalostajanoikeuden haltija voi hakea muutosta, jos päätös on hänelle vastainen. Vastaavasti väitteentekijä voi hakea muutosta päätökseen, jolla hakemus on hyväksytty siitä huolimatta, että sitä vastaan on asianmukaisesti tehty väite. Muutosta rekisteriviranomaisen päätökseen haetaan valittamalla korkeimpaan hallinto-oikeuteen 60 päivän kuluessa siitä päivästä, jona valittaja on saanut tiedon päätöksestä.

Lajikenimen kumoaminen ja muuttaminen sekä kasvinjalostajanoikeuden lakkaaminen.

Rekisteriviranomaisen on kumottava rekisteröity lajikkeen nimi sitä tarkoittavan vaatimuksen johdosta jonkin kasvinjalostajalaissa säädetyn perusteen ollessa käsillä.

Jalostajanoikeus lakkaa, mikäli vuosimaksua ei suoriteta säädetyssä ajassa. Tuomioistuimen tulee lisäksi julistaa kasvinjalostajanoikeus mitättömäksi, mikäli se toteaa jonkin kasvinjalostajalaissa säädetyn perusteen olevan käsillä.

Kasvinjalostajanoikeuden mitättömäksi julistamisen lisäksi rekisteriviranomaisen tulee julistaa kasvinjalostajanoikeus menetetyksi kasvinjalostajalaissa säädettyjen erillisten perusteiden ollessa käsillä.

Pakkolupa. Lajikkeen ammattimaiseen hyväksikäyttämiseen on tietyissä tilanteissa kasvinjalostajalaissa säädettyjen edellytysten täytyessä mahdollista saada pakkolupa. Pakkoluvan myöntää tuomioistuin, joka määrää, missä laajuudessa rekisteröityä lajiketta saa käyttää, sekä vahvistaa vastikkeen ja muut pakkoluvan ehdot.

Mikäli bioteknologisen keksinnön patentin haltija ei voi hyödyntää patenttia loukkaamatta lajiketta aiempaa kasvinjalostajanoikeutta, hän voi kasvinjalostajalaissa säädettyjen edellytysten täytyessä saada pakkoluvan kyseisen oikeuden suojaaman lajikkeen muulla kuin yksinoikeudella tapahtuvaa käyttöä varten. Jos patentin haltijalle myönnetään tällainen pakkolupa, kasvinjalostajanoikeuden haltijalla on tällöin oikeus saada kohtuullisin ehdoin annettava vastavuoroinen lupa käyttää suojattua keksintöä.

Yksityisoikeudellinen suoja ja rangaistussäännökset. Jos joku loukkaa kasvinjalostajanoikeuden tuottamaa yksinoikeutta, tuomioistuin voi kieltää häntä jatkamasta tai toistamasta tekoa.

Kasvinjalostajalakiin on sisällytetty erityinen säännös mahdollisuudesta vahvistuskanteen ajamiseen. Sen mukaan lajikkeen omistaja tai se, jolla käyttö- tai pakkoluvan perusteella on oikeus käyttää hyväksi kasvinjalostusoikeuden nojalla suojattua kasvilajiketta, voi ajaa vahvistuskannetta siitä, nauttiiko hän myönnetyn kasvinjalostajanoikeuden perusteella suojaa toista vastaan. Vastaavasti se, joka käyttää tai aikoo käyttää hyväksi kasvinjalostajanoikeuden perusteella suojattua kasvilajiketta, voi ajaa jalostajanoikeuden haltijaa vastaan vahvistuskannetta siitä, onko myönnetyn kasvinjalostajanoikeuden johdosta olemassa este sanotulle toiminnalle.

Tahallinen kasvinjalostajanoikeuden tuottaman yksinoikeuden loukkaus voi tulla rangaistavaksi joko rikoslain 49 luvun 2 §:ssä tarkoitettuna teollisoikeusrikoksena tai kasvinjalostajalain 34 §:ssä kriminalisoituna kasvinjalostajanoikeuden loukkauksena. Tämän lisäksi kasvinjalostajalaissa on erityiset rangaistussäännökset lajikkeen viljelytietojen antamisvelvollisuuden noudattamatta jättämisestä ja kasvin lajikenimen väärinkäytöstä.

Kasvinjalostajanoikeuden tuottaman yksinoikeuden loukkauksen sekä kasvin lajikenimen käyttämistä koskevien säännösten loukkauksen johdosta tuomittavasta lajikkeen hyväksi käyttämisestä tarkoittavasta korvauksesta sekä loukkauksen aiheuttaman muun vahingon korvaamisesta säädetään kasvinjalostajalain 31 §:ssä. Korvausvelvollisuuden tuomitseminen ei edellytä tahallisuutta tai huolimattomuutta. Tällöin loukkaaja on kuitenkin velvollinen suorittamaan korvausta ainoastaan siinä määrin kuin se katsotaan kohtuulliseksi.

Edellä mainitun lisäksi kasvinjalostajalain 32 §:ään sisältyy säännös tuomioistuimelle annetusta oikeudesta oikeudenloukkauksen kärsineen vaatimuksesta määrätä, että lajikkeen kasviaineisto, johon oikeudenloukkaus kohdistuu, on luovutettava loukatulle lunastusta vastaan.

Tuomioistuinmenettelyä koskevat säännökset. Kasvinjalostajalain tuomioistuinmenettelyä koskevat säännökset rajoittuvat lain 38 §:n säännökseen oikeuspaikasta. Sen mukaan laillinen tuomioistuin kasvinjalostajalain nojalla käsiteltävissä asioissa on Helsingin käräjäoikeus. Rikoslain 49 luvun 2 §:ssä tarkoitettuna teollisoikeusrikoksena käsiteltävien tahallisten kasvinjalostajanoikeuden tuottaman yksinoikeuden loukkausta koskevien asioiden oikeuspaikan osalta on viitattavissa edellä patenttiasioden tuomioistuinmenettelyä koskevien säännösten yhteydessä selostettuun.

1.1.5. Integroitujen piirien piirimallien suoja

Hyödyllisyysmallioikeuden tavoin integroitujen piirien piirimallien suoja on itsenäisenä teollisoikeudellisena suojamuotona verrattain nuori Suomessa. Laki yksinoikeudesta

integroidun piirin piirimalliin (32/1991), jäljempänä piirimallilaki, tuli voimaan 1 päivänä heinäkuuta 1991.

Piirimallilainsäädännön ensisijaisena tavoitteena on suojata integroitujen piirien tuotantoon liittyviä investointeja. Integroitujen piirien tuotanto edellyttää mittavia investointeja muun muassa tutkimukseen ja suunnitteluun, tekniikkaan, valmistukseen, markkinointiin ja levitykseen. Piirien kopiointikustannukset ovat vain murto-osa tuotantokustannuksista. Kopioituja piirejä on siten mahdollista myydä huomattavasti halvempaan hintaan kuin alkuperäisiä, jolloin markkinat ovat vaarassa häiriintyä. Piirien alkuperäinen tuottaja ei tällaisessa tilanteessa saa myöskään ennakoimaansa katetta tuotantokustannuksilleen. Seurauksena saattaa olla kilpailutilanteen vääristyminen ja vähäisempi panostus tutkimus- ja kehitystyöhön.

Toisaalta integroituja piirejä käyttävän teollisuuden kannalta on tärkeää varmistaa piirien saatavuus. Tätä tavoitetta edesauttaa piirien kopiointia ja levitystä turvaavan lainsäädännön olemassaolo.

Piirimallilain suojan kohde on integroidun piirin valmistuksen perustana oleva piirimalli. Piirimallilla tarkoitetaan integroidun piirin osien kolmiulotteista sijoittelua, millä tavoin tahansa toteutettuna tai ilmaistuna. Integroidulla piirillä tarkoitetaan puolestaan virtapiiriä, jossa eri komponentit ja niiden liitännöt on sijoitettu puolijohdealustaan toiminnalliseksi kokonaisuudeksi.

Piirimallilain mukainen suoja kytkeytyy henkisen luomistyön aineettomaan tulokseen, integroidun piirin piirimalliin. Yksinoikeus piirimalliin saadaan hakemuksesta tapahtuvalla rekisteröinnillä. Saadakseen suojaa piirimallin tulee olla omaperäinen. Piirimallin tulee siten olla itsenäisen ja luovan henkisen työn tulos.

Piirimallin rekisteröinnin haltijalleen tuottama yksinoikeus piirimalliin sisältää oikeuden määrätä piirimallista valmistamalla piirimallista integroitu piiri tai muu piirimallin kappale, levittämällä piirimalli yleisölle tarjoamalla se myytäväksi, vuokrattavaksi, lainattavaksi tai

muulla tavoin sekä tuomalla maahanpiirimalli levittäväksi yleisölle edellä kerrotulla tavalla. Kyseisen yksinoikeuden estämättä jokaisella on kuitenkin oikeus valmistaa piirimallista kappaleita yksityistä käyttöä, piirimallia koskevaa opetusta ja piirimallin analysointia varten. Lisäksi integroidun piirin, joka on yksinoikeuden haltijan suostumuksella levitetty yleisölle, saa levittää edelleen ja tuoda maahan.

Yksinoikeus piirimalliin on voimassa siitä päivästä, jona rekisteröintihakemus tehtiin tai piirimalli ensimmäisen kerran levitettiin yleisölle. Yksinoikeus päättyy, kun kymmenen vuotta on kulunut siitä vuodesta, jona yksinoikeus alkoi.

Rekisteröintimenettely. Yksinoikeuden piirimalliin voi saada hakemuksesta se, joka on luonut piirimallin tai jolle piirimallin luoja oikeus on siirtynyt. Jos piirimalli on luotu työ- tai virkasuhteessa, työnantajalla on erityissäännöksen nojalla oikeus rekisteröinnillä saada yksinoikeus piirimalliin, jollei toisin ole sovittu.

Piirimallin rekisteröintihakemus tehdään kirjallisesti rekisteriviranomaiselle, jona toimii PRH. Suojan saaminen edellyttää, että piirimallin rekisteröintiä haetaan viimeistään kahden vuoden kuluessa siitä päivästä, kun piirimalli ensimmäisen kerran levitettiin yleisölle.

Piirimallin rekisteröinti perustuu ilmoitusmenettelyyn. Rekisteriviranomainen ei hakemusta käsiteltäessä tutki, täyttääkö rekisteröintihakemuksen kohteena oleva piirimalli omaperäisyysvaatimuksen. Mikäli hakemus täyttää rekisteröinnin muodolliset edellytykset, piirimalli merkitään piirimallirekisteriin. Rekisteriviranomaisen on kuulutettava rekisteröinnistä ja annettava hakijalle rekisteröintitodistus.

Rekisteriviranomaisen piirimallin rekisteröintiä koskevaan lopulliseen ratkaisuun hakija voi hakea muutosta, jos päätös on hänelle vastainen. Muutosta rekisteriviranomaisen ratkaisuun haetaan valittamalla PRH:n valituslautakuntaan 60 päivän kuluessa siitä päivästä, jona valittaja on saanut tiedon päätöksestä.

PRH:n valituslautakunnan päätöksestä on mahdollista hakea edelleen muutosta valittamalla korkeimpaan hallinto-oikeuteen 60 päivän kuluessa siitä päivästä, jona valittaja on saanut tiedon päätöksestä. Integroidun piirin piirimallia koskevia asioita korkeimmassa hallinto-oikeudessa käsiteltäessä on niiden käsittelyssä patentti- ja rekisterihallituksen valitusasioiden käsittelystä annetun lain 9 §:n mukaan oltava osallisena laissa säädetyn tuomionvoivan jäsenmäärän lisäksi kaksi yli-insinööriä asiantuntijajäsenenä.

Rekisteröinnin mitättömäksi julistaminen. Hyödyllisyysmallilain tavoin piirimallilakiin on sisällytetty säännökset mahdollisuudesta vaatia rekisteröinnin mitättömäksi julistamista. Niiden mukaan kuka tahansa voi esittää rekisteriviranomaiselle vaatimuksen piirimallin rekisteröinnin julistamisesta kokonaan tai osittain mitättömäksi. Rekisteröinnin mitättömäksi julistamista koskevan vaatimuksen tekemiselle ei ole säädetty määräaikaa eikä mahdollisuutta kyseisen vaatimuksen tekemiseen ole rajoitettu muutoinkaan.

Rekisteriviranomaisen rekisteröinnin mitättömäksi julistamista koskevaan lopulliseen ratkaisuun rekisteröinnin haltija tai se, joka on esittänyt vaatimuksen rekisteröinnin julistamisesta mitättömäksi, voi hakea muutosta, jos päätös on hänelle vastainen. Muutosta rekisteriviranomaisen ratkaisuun haetaan valittamalla PRH:n valituslautakuntaan 60 päivän kuluessa siitä päivästä, jona valittaja on saanut tiedon päätöksestä. PRH:n valituslautakunnan päätöksestä on mahdollista hakea edelleen muutosta valittamalla korkeimpaan hallinto-oikeuteen 60 päivän kuluessa siitä päivästä, jona valittaja on saanut tiedon päätöksestä.

Seuraamukset. Piirimallioikeuden loukkauksen pääasialliset seuraamukset ovat rangaistus ja korvausvelvollisuus. Piirimallin tuottaman yksinoikeuden tahallisen loukkauksen osalta tuomittavasta rangaistuksesta sisältyy piirimallilain 34 §:ään viittaussäännös rikoslain 49 luvun 2 §:n teollisoikeusrikosta koskevaan säännökseen. Piirimallirikkomusta koskevan piirimallilain 35 §:n säännöksen mukaan voidaan puolestaan rangaista tahallisesta tai törkeästä huolimattomuudesta tapahtuvasta piirimallilaissa piirimallin suojaksi annetun säännöksen rikkomisesta, mikäli sitä ei ole rangaistava rikoslain 49 luvun 2 §:ssä tarkoitettuna teollisoikeusrikoksena. Näiden lisäksi piirimallilaissa on erityinen rangaistussäännös piirimallia koskevan ilmoitusvelvollisuuden laiminlyönnistä.

Piirimalliin kohdistuvan yksinoikeuden loukkauksen johdosta tuomittavasta kohtuullisesta hyvityksestä sekä loukkauksen aiheuttaman vahingon korvaamisesta säädetään piirimallilain 38 §:ssä. Hyvityksen ja korvauksen tuomitseminen edellyttää tahallisuutta tai tuottamusta.

Edellä mainittujen rangaistusta ja korvausvelvollisuutta koskevien säännösten lisäksi piirimallioikeuden loukkaustapausten varalta piirimallilain 37 §:ään sisältyy säännös tuomioistuimelle annetusta oikeudesta yksinoikeuden haltijan vaatimuksesta määrätä loukkauksen jatkumisen ehkäisemiseksi, että integroitu piiri tai muu piirimallin kappale on hävitettävä tai muutettava taikka luovutettava yksinoikeuden haltijalle lunastusta vastaan.

Piirimallilakiin ei sen sijaan – kuten ei tekijänoikeuslakiinkaan – sisälly eräitä muita immateriaalioikeuksia koskevien lakien tavoin säännöstä, jonka nojalla tuomioistuin tai jokin muu viranomaistaho voisi piirimallioikeuden loukkaustapauksissa yleisesti kieltää loukkaajaa jatkamasta tai toistamasta tämän menettelyä.

Tuomioistuinmenettelyä koskevat säännökset. Piirimallioikeusasioiden käsittely on keskitetty pääsääntöisesti Helsingin käräjäoikeuteen. Piirimallilain 42 §:n mukaan laillinen tuomioistuin asioissa, jotka koskevat oikeutta piirimalliin ja sanotun oikeuden loukkausta, on Helsingin käräjäoikeus. Rikoslain 49 luvun 2 §:ssä tarkoitettuna teollisoikeusrikoksena käsiteltävien tahallisten piirimallin tuottaman yksinoikeuden loukkausta koskevien asioiden oikeuspaikan osalta on viitattavissa edellä patenttiasioden tuomioistuinmenettelyä koskevien säännösten yhteydessä selostettuun.

Piirimallilain 42 §:ssä tarkoitettujen asioiden käsittelyn osalta lain 43 §:ssä viitataan siihen, mitä patenttilaissa on säädetty teknisen alan asiantuntijoiden käyttämisestä patenttiasioissa.

1.1.6. Mallioikeus

Mallioikeuden tavoitteena on sekä kannustaa suunnittelijoita uuteen muotoiluun että tukea niitä, jotka ovat halukkaita investoimaan suunnittelun tuloksiin. Mallioikeus on teollisoikeudellinen suojamuoto, jolla luovan henkisen työn tuloksena syntyneen mallin luojalle turvataan määrätyissä rajoissa yksinoikeus käyttää ammattimaisesti hyväksensä työnsä tuloksia.

Mallioikeuslain (221/1971) mukaan mallilla tarkoitetaan tuotteen tai sen osan ulkomuotoa, joka ilmenee tuotteen tai sen koristelun piirteistä kuten linjoista, ääriviivoista, väreistä, muodosta, pintarakenteesta tai materiaalista. Tuotteella puolestaan tarkoitetaan teollisesti tai käsityönä valmistettuja tavaroita, mukaan lukien osat, jotka on tarkoitettu koottavaksi moniosaiseksi tuotteeksi, sekä pakkaukset, pakkauksen ulkoasu, graafiset symbolit ja kirjasintyypit. Mallioikeuden suojan kohde on siis tavaran ulkomuodon esikuva, ei itse tavara. Mallisuoja annetaan tavaran ulkomuodon esikuvalla riippumatta siitä, onko ulkomuoto määräytynyt esteettisten vai käytännöllisten näkökohtien mukaan.

Oikeus malliin saadaan hakemuksesta tapahtuvalla rekisteröinnillä. Mallioikeussuojan myöntämisen edellytyksenä on, että malli on syntynyt luovan henkisen työn – eikä esimerkiksi jäljittelyn – tuloksena. Lisäksi mallin on oltava uusi ja yksilöllinen. Mallia pidetään uutena, jollei samanlainen malli ole tullut julkiseksi ennen rekisteröintihakemuksen tekemispäivää, ja yksilöllisenä, jos asiaan perehtyneen käyttäjän mallista saama kokonaisvaikutelma eroaa ennen rekisteröintihakemuksen tekemispäivää tunnetuksi tulleiden mallien kokonaisvaikutelmasta.

Mallin rekisteröinti tuottaa haltijalleen yksinoikeuden mallin hyväksikäyttämiseen määrääjäksi. Mallioikeuslain mukaan mallin hyväksikäyttämistä on muun muassa mallin mukaisen tai sen sisältävän tuotteen valmistaminen, tarjoaminen, markkinoille saattaminen, käyttäminen, maahantuonti, maastavienti taikka varastoiminen mainittuihin tarkoituksiin.

Mallioikeus ei kuitenkaan käsitä mallin yksityistä käyttöä, jolla ei ole kaupallista tarkoitusta eikä mallin käyttöä kokeellisiin tarkoituksiin. Mallioikeus ei myöskään anna sen haltijalle oikeutta kieltää mallioikeudella suojatun tuotteen hyväksikäyttöä, jos mallioikeuden haltija on saattanut tuotteen vaihdantaan Euroopan talousalueella tai se on tämän suostumuksella siellä vaihdantaan saatettu.

Mallioikeuden rekisteröinnin voimassaoloaika voi olla enintään 25 vuotta. Voimassa olevan mallioikeuslain mukaan mallin rekisteröinti on voimassa viisi vuotta rekisteröinnin hakemispäivästä lukien, ja se voidaan hakemuksesta uudistaa neljästi viideksi vuodeksi kerrallaan. Mikäli malli on moniosaisen tuotteen osa ja se on tarkoitettu tuotteen korjaamiseksi alkuperäiseen muotoon, suoja-aika on kuitenkin enintään 15 vuotta.

Rekisteröintimenettely. Yksinoikeuden malliin voi saada hakemuksesta se, joka on luonut mallin tai jolle hänen oikeutensa on siirtynyt. Mallin rekisteröintihakemus tehdään kirjallisesti rekisteriviranomaiselle, jona toimii PRH.

Mikäli hakemusasiakirjat ovat säännösten mukaiset eikä hakemuksen hyväksymiselle katsota olevan muutoinkaan estettä, eli rekisteriviranomaisen katsoessa hakemuksen kohteen täyttävän mallioikeussuojan myöntämiselle säädetyt omaperäisyyden, uutuuden ja yksilöllisyyden edellytykset, rekisteriviranomaisen on kuulutettava hakemuksesta tilaisuuden varaamiseksi yleisölle väitteen tekemiseksi hakemusta vastaan. Väite on tehtävä rekisteriviranomaiselle kirjallisesti kahden kuukauden kuluessa hakemuksen kuulutuspäivästä lukien. Kun väitteentekoaika on päättynyt, rekisteriviranomaisen on otettava asia jatkokäsittelyyn.

Mallin rekisteröintihakemusta koskevaan rekisteriviranomaisen lopulliseen ratkaisuun hakija voi hakea muutosta, jos päätös on hänelle vastainen. Vastaavasti päätökseen, jolla hakemus asianmukaisesti tehdystä väitteestä huolimatta on hyväksytty, väitteentekijä voi hakea muutosta. Muutosta rekisteriviranomaisen ratkaisuun haetaan valittamalla PRH:n valituslautakuntaan 60 päivän kuluessa siitä päivästä, jona valittaja on saanut tiedon päätöksestä. PRH:n valituslautakunnan päätöksestä on mahdollista hakea edelleen muutosta

valittamalla korkeimpaan hallinto-oikeuteen 60 päivän kuluessa siitä päivästä, jona valittaja on saanut tiedon päätöksestä.

Mallin rekisteriin merkitseminen tapahtuu kuitenkin vasta siinä vaiheessa, kun rekisterihakemuksen hyväksyvä päätös on saanut lainvoiman.

Pakkolupa. Mallin hyväksikäyttöön on tietyissä tilanteissa mallioikeuslaissa säädettyjen edellytysten täyttyessä mahdollista saada pakkolupa. Pakkoluvan myöntää tuomioistuin, joka määrää myös, missä laajuudessa mallia saa käyttää, sekä vahvistaa vastikkeen ja muut pakkoluvan ehdot.

Mallioikeuden lakkaaminen. Mallioikeuslain mukaan on mahdollista ajaa kannetta mallioikeuden rekisteröinnin kumoamiseksi. Mikäli tuomioistuin toteaa laissa säädettyjen perusteiden olevan käsillä, sen on kumottava mallin rekisteröinti kokonaan tai osittain.

Seuraamukset. Jos joku loukkaa mallioikeutta, tuomioistuin voi kieltää häntä jatkamasta tai toistamasta menettelyä. Kieltotuomion antamisen perusteeksi riittää yksinoikeuden loukkaus objektiivisena tosiasiana.

Tahallinen mallioikeuden loukkaus voi tulla rangaistavaksi joko rikoslain 49 luvun 2 §:ssä tarkoitettuna teollisoikeusrikoksena tai mallioikeuslain 35 §:n 2 momentissa kriminalisoituna mallioikeusrikkomuksena. Tämän lisäksi mallioikeuslaissa on erityinen rangaistussäännös mallia koskevan ilmoitusvelvollisuuden rikkomisesta.

Mallioikeuden loukkauksen johdosta tuomittavasta mallin käyttämisestä tarkoittavasta korvauksesta sekä loukkauksen aiheuttaman muun vahingon korvaamisesta säädetään mallioikeuslain 36 §:ssä. Mallin käyttämisestä tarkoittava korvaus voi tulla tuomittavaksi, vaikka tahallisuus tai tuottamus puuttuisi kokonaan. Sen sijaan korvaus loukkauksen aiheuttaman muun vahingon korvaamisesta edellyttää tahallisuutta tai tuottamusta.

Edellä mainitun lisäksi mallioikeuslain 37 §:ään sisältyy säännös tuomioistuimelle annetusta oikeudesta mallioikeuden loukkauksen kärsineen vaatimuksesta jatkettun loukkauksen estämiseksi määrätä, että tavarat, jotka on valmistettu tai tuotu maahan vastoin mallioikeutta, tai esine, jonka käyttäminen sisältää mallioikeuden loukkauksen, on muutettava, pantava talteen jäljellä olevaksi suoja-ajaksi tai hävitettävä taikka, jos kysymyksessä ovat luvottomasti valmistetut tai maahan tuodut tavarat, luovutettava loukatulle korvausta vastaan.

Tuomioistuinmenettelyä koskevat säännökset. Mallioikeusasioden käsittely on keskitetty Helsingin käräjäoikeuteen. Mallioikeuslain 43 §:n mukaan Helsingin käräjäoikeus on laillinen tuomioistuin asioissa, jotka koskevat parempaa oikeutta malliin, rekisteröinnin kumoamista, hakemuksen tai rekisteröinnin toiselle siirtämistä, mallioikeuden loukkausta, pakkolupaa sekä mallia koskevan ilmoitusvelvollisuuden rikkomusta ja korvausta. Lisäksi Helsingin käräjäoikeus on laillinen tuomioistuin asioissa, jotka koskevat mallioikeuden haltijan tai sen, jolla käyttö- tai pakkoluvan perusteella on oikeus käyttää mallia, vahvistuskannetta siitä, nauttiiko hän rekisteröinnin perusteella suojaa toista vastaan, kuin myös sen, joka harjoittaa tai aikoo harjoittaa liiketoimintaa, vahvistuskannetta mallioikeuden haltijaa vastaan siitä, onko mallin rekisteröinti sanotulle toiminnalle esteenä.

Helsingin käräjäoikeus on myös säädetty yhteisömallista annetussa neuvoston asetuksessa (EY) N:o 6/2002 tarkoitetuksi yhteisömalliasioita käsitteleväksi tuomioistuimeksi.

Rikoslain 49 luvun 2 §:ssä tarkoitettuna teollisoikeusrikoksena käsiteltävien tahallisten mallioikeuden loukkausta koskevien asioiden oikeuspaikan osalta on viitattavissa edellä patenttiasioden tuomioistuinmenettelyä koskevien säännösten yhteydessä selostettuun.

1.1.7. Tavaramerkkioikeus

Tavaramerkillä tarkoitetaan myytäväksi tarjottavien tai muutoin elinkeinotoiminnassa liikkeeseen laskettavien tavaroiden tai palvelujen toisista tavaroista tai palveluista erottamiseksi käytettävää erityistä tunnusmerkkiä. Tavaramerkkilain (7/1964) mukaan

rekisteröitävissä olevana tavaramerkkinä voi olla mikä tahansa merkki, joka voidaan esittää graafisesti ja jonka avulla elinkeinotoiminnassa liikkeeseen lasketut tavarat tai palvelut voidaan erottaa toisten tavaroista tai palveluista; tavaramerkkinä voi olla erityisesti sana mukaan lukien henkilönnimi, kuvio, kirjain, numero taikka tavarat tai sen päällyksen muoto.

Yksinoikeus tavaramerkkiin voidaan saada hakemuksesta tapahtuvalla rekisteröinnillä tai ilman rekisteröintiäkin, vakiinnuttamalla merkki. Tavaramerkin rekisteröinnin edellytyksenä on, että kysymyksessä on sellainen tavaramerkki, joka ylipäänsä on tavaramerkkinä rekisteröitävissä, että merkki on erottamiskykyinen ja että rekisteröimiselle ei ole olemassa laissa säädettyä estettä (niin sanottu rekisteröintieste). Tavaramerkin vakiinnuttamisella voidaan saadaan yksinoikeus myös sellaiseen tunnukseseen, joka tavaramerkkilain mukaan ei ole ylipäänsä rekisteröitävissä. Tunnuksimerkki katsotaan vakiintuneeksi, jos se Suomessa asianomaisissa elinkeino- tai kuluttajapiireissä on yleisesti tunnettu haltijan tavaroiden tai palvelujen erityisenä merkinä.

Yksinoikeus tavaramerkkiin sisältää sen, että elinkeinotoiminnassa kukaan muu kuin merkin haltija ei saa käyttää tavaroidensa tunnuksena siihen sekoitettavissa olevaa merkkiä tavarassa tai sen päällyksessä, mainonnassa tai liikeasiakirjassa tai muulla tavalla. Myös merkin suullinen käyttäminen, kun se tapahtuu elinkeinotoiminnassa tavaroiden tunnuksena, kuuluu merkin haltijan yksinoikeuden piiriin.

Tavaramerkkilain tarkoittamassa mielessä merkkien katsotaan olevan sekoitettavissa, kun ne ovat sinänsä vaarassa sekaantua toisiinsa ja tarkoittavat samoja tai samankaltaisia tavaroita tai palveluja. Siitä, että tavaramerkkioikeudellinen sekoitettavuus edellyttää tavaroiden tai palvelujen samuutta tai samankaltaisuutta, poikkeuksen muodostavat kuitenkin laajalti tunnetut merkit. Mikäli tunnuksimerkin katsotaan olevan Suomessa laajalti tunnettu, voidaan sekoitettavuuteen vedota tällaisen merkin hyväksi, jos toisen samankaltaisen tunnuksimerkin käyttäminen ilman hyväksyttävää syytä merkitsisi aikaisemman merkin erottamiskyvyn ja maineen epäoikeudenmukaista hyväksikäyttöä tai olisi haitaksi aikaisemman merkin erottamiskyvylle tai maineelle.

Yksinoikeus tavaramerkkiin ei kuitenkaan anna tavaramerkin haltijalle oikeutta kieltää tavaramerkin käyttämistä niissä tavaroissa, jotka haltija tai hänen suostumuksellaan joku muu on tätä tavaramerkkiä käyttäen laskenut liikkeeseen Euroopan talousalueella.

Tavaramerkin rekisteröinti on voimassa siitä päivästä, jona rekisteröintiä on haettu, siihen saakka kunnes kymmenen vuotta on kulunut rekisteröintipäivästä. Rekisteröinti on uudistettavissa merkin haltijan hakemuksesta, kulloinkin kymmeneksi vuodeksi edellisen rekisteröintikauden päättymisestä.

Rekisteröintimenettely. Tavaramerkin rekisteröintiä koskeva hakemus tehdään kirjallisesti rekisteriviranomaiselle, jona Suomessa toimii PRH. Mikäli rekisteriviranomainen katsoo hakemuksen täyttävän sille asetetut vaatimukset eikä asiassa ole ilmennyt muutakaan estettä rekisteröinnille, rekisteriviranomaisen tulee rekisteröidä tavaramerkki ja kuuluttaa sen rekisteröinnistä.

Tavaramerkin rekisteröinnin jälkeen voidaan tehdä väite rekisteröintiä vastaan. Väite tavaramerkin rekisteröintiä vastaan on tehtävä rekisteriviranomaiselle kirjallisesti kahden kuukauden kuluessa kuuluttamispäivästä. Väitteen johdosta rekisteriviranomaisen tulee kumota rekisteröinti siltä osin kuin rekisteröinnille on olemassa este. Mikäli estettä rekisteröinnille ei ole, rekisteriviranomaisen tulee hylätä väite.

Rekisteriviranomaisen tavaramerkin rekisteröintiä koskevaan lopulliseen ratkaisuun hakija voi hakea muutosta, jos päätös on hänelle vastainen. Vastaavasti rekisteriviranomaisen väitteen johdosta tekemään lopulliseen ratkaisuun voi muutosta hakea se, jolle päätös on vastainen. Muutosta patenttiviranomaisen ratkaisuun haetaan valittamalla PRH:n valituslautakuntaan 60 päivän kuluessa siitä päivästä, jona valittaja on saanut tiedon päätöksestä. PRH:n valituslautakunnan päätöksestä on mahdollista hakea edelleen muutosta valittamalla korkeimpaan hallinto-oikeuteen 60 päivän kuluessa siitä päivästä, jona valittaja on saanut tiedon päätöksestä.

Tavaramerkin tuottaman oikeussuojan lakkaaminen. Jollei rekisteröidyn tavaramerkin haltija ole säädetyssä järjestyksessä hakenut rekisteröinnin uudistamista, rekisteriviranomaisen tulee poistaa merkki rekisteristä.

Lisäksi tuomioistuimen tulee julistaa tavaramerkin rekisteröinti sitä tarkoittavan kanteen johdosta mitättömäksi, mikäli tavaramerkki on rekisteröity vastoin tavaramerkkilakia.

Sekä rekisteröidyn että vakiinnutetun tavaramerkin osalta on mahdollista ajaa myös kannetta tavaramerkin menettämisestä. Mikäli tuomioistuin toteaa jonkin laissa säädetyn perusteen olevan käsillä, sen on julistettava yksinoikeus tavaramerkkiin menetetyksi kokonaan tai tiettyjen tavaroiden tai palvelujen osalta.

Harhaanjohtavien tunnusmerkkien käytön kieltäminen. Tavaramerkkilain 6 lukuun sisältyy erityiset säännökset tuomioistuimen oikeudesta kieltää harhaanjohtavien merkkien käyttö sitä tarkoittavan kanteen johdosta siinä laajuudessa kuin se havaitaan tarpeelliseksi.

Seuraamukset. Jos joku on loukannut tavaramerkin tuottamaa yksinoikeutta, tuomioistuin voi, jollei erityisiä vastasyitä ole, kieltää häntä jatkamasta tai toistamasta tekoa. Kieltotuomion antamisen perusteeksi riittää yksinoikeuden loukkaus objektiivisena tosiasiana.

Tahallinen tavaramerkkioikeuden loukkaus voi tulla rangaistavaksi joko rikoslain 49 luvun 2 §:ssä tarkoitettuna teollisoikeusrikoksena tai tavaramerkkilain 39 §:n 1 momentissa kriminalisoituna tavaramerkkirikkomuksena.

Tavaramerkkioikeuden loukkauksen johdosta tuomittavasta korvauksesta säädetään tavaramerkkilain 38 §:n 2 ja 3 momentissa ja 40 §:ssä. Korvausvelvollisuuden tuomitseminen edellyttää lähtökohtaisesti loukkauksen tapahtumista tahallaan tai tuottamuksesta. Ilman tahallisuutta tai tuottamusta tapahtuvan tavaramerkin loukkauksen osaltakin tuomioistuin kuitenkin voi, mikäli se katsoo vastaajan varoihin ja muihin asianhaaroihin kohtuulliseksi, velvoittaa hänet luovuttamaan loukatulle teostaan saamansa voiton.

Edellä mainitun lisäksi tavaramerkkilain 41 §:ään sisältyy säännös tuomioistuimelle annetusta oikeudesta tavaramerkin tuottaman yksinoikeuden loukkauksen kärsineen vaatimuksesta määrätä, että tunnusmerkki, joka oikeudettomasti on pantu tavaraan, päällykseen, mainoslehtiseen, liikeasiakirjaan tai muuhun sellaiseen, on poistettava tai niin muutettava, ettei sitä enää voida käyttää väärin. Jollei tällainen toimenpide ole muutoin toteutettavissa, tuomioistuin voi määrätä merkityn omaisuuden hävitettäväksi tai tietyin tavoin muutettavaksi tai loukatun vaatimuksesta luovutettavaksi tälle korvausta vastaan.

Tuomioistuinmenettelyä koskevat säännökset. Tavaramerkkiasioiden käsittely on pääsääntöisesti keskitetty Helsingin käräjäoikeuteen. Tavaramerkkilain 42 §:n mukaan Helsingin käräjäoikeus on laillinen tuomioistuin asioissa, jotka koskevat oikeutta tavaramerkkiin, tavaramerkin rekisteröinnin mitättömäksi julistamista, merkin menettämistä, tavaramerkin käytön kieltämistä tai tavaramerkkioikeuden loukkausta. Lisäksi Helsingin käräjäoikeus on laillinen tuomioistuin asioissa, jotka koskevat kannetta sen toteutukseksi, onko oikeus tavaran tunnusmerkkiin olemassa tai onko tietty menettely sellaista oikeutta loukkaava.

Helsingin käräjäoikeus on myös säädetty yhteisön tavaramerkistä annetun neuvoston asetuksen (EY) N:o 40/94 mukaiseksi yhteisön tavaramerkkituomioistuimeksi.

Rikoslain 49 luvun 2 §:ssä tarkoitettuna teollisoikeusrikoksena käsiteltävien tahallisten tavaramerkin tuottaman yksinoikeuden loukkausta koskevien asioiden oikeuspaikan osalta on viitattavissa edellä patenttiasioiden tuomioistuinmenettelyä koskevien säännösten yhteydessä selostettuun.

Tavaramerkkilain 48 §:ään sisällytetyn erityissäännöksen mukaan käsiteltäessä tavaramerkkilaissa tarkoitettua kieltokannetta tuomioistuimella on oikeus kantajan vaatimuksesta oikeudenkäynnin aikana tai tuomiossaan antaa vastaajalle kieltä siksi, kunnes pääasia on lainvoimaisesti ratkaistu tai sitä ennen on toisin määrätty. Oikeudenkäynnin aikana annetusta päätöksestä, joka koskee kiellon antamista tai sen peruuttamista, voidaan valittaa erikseen.

Yhteismerkkilaki

Yhteismerkkilain (795/1980) mukaan yhteismerkkejä ovat yhteisömerkit ja tarkastusmerkit.

Yhteisömerkillä tarkoitetaan merkkiä, joka on aiottu käytettäväksi yhteisön jäsenten elinkeino- tai ammattitoiminnassa. Yksinoikeuden yhteisömerkin voi saada yhteisö joko rekisteröinnillä tai vakiinnuttamisella.

Tarkastusmerkillä tarkoitetaan puolestaan merkkiä, joka on tarkoitettu käytettäväksi tarkastuksen tai valvonnan kohteena olevia tavaroita ja palveluja varten. Yksinoikeuden tarkastusmerkkiin voi saada viranomaisen, yhteisö tai säätiö, jonka tehtävänä on tavaroiden tai palvelujen tarkastaminen tai valvominen taikka niitä koskevien määräysten antaminen. Yksinoikeus tarkastusmerkkiin on saatavissa ainoastaan rekisteröinnillä.

Yhteismerkkejä koskevien asioiden tuomioistuinmenettelyn osalta on viitattavissa edellä tavaramerkkiasioden osalta esitettyyn. Yhteismerkkilain 2 §:ssä säädetään, että mikäli lain säännöksistä ei muuta johdu, yhteismerkeistä ovat soveltuvien osin voimassa tavaramerkkilain säännökset.

1.1.8. Toiminimioikeus

Toiminimen tehtävänä on yksilöidä haltijansa yritys. Toiminimilain (128/1979) mukaan toiminimellä tarkoitetaan nimeä, jota elinkeinonharjoittaja käyttää toiminnassaan.

Kaupparekisteriin merkitty elinkeinonharjoittaja voi kuitenkin harjoittaa osaa toiminnastaan erityisellä nimellä (aputoiminimi). Lisäksi jokainen elinkeinonharjoittaja voi käyttää toiminnassaan toiminimen ohella myös muuta tunnusta (toissijainen tunnus).

Yksinoikeus toiminimeen tai aputoiminimeen voidaan saada joko rekisteröinnillä tai ilman rekisteröintiäkin, vakiinnuttamalla toiminimi. Sen sijaan toissijaiseen tunnukseen voidaan saada yksinoikeus vain vakiinnuttamisella. Toiminimen rekisteröinnin edellytyksenä on, että se on toiminimilain mukainen ja että se selvästi erottuu rekisterissä ennestään olevista toiminimistä. Vakiintuneeksi toiminimi katsotaan, jos se on yleisesti tunnettu niiden keskuudessa, joihin elinkeinonharjoittajan toiminta suuntautuu.

Yksinoikeus toiminimeen sisältää sen, että toinen elinkeinonharjoittaja ei saa käyttää siihen sekoitettavissa olevaa toiminimeä. Rekisteröintiin perustuva yksinoikeus on voimassa koko maassa. Toiminimilakiin on kuitenkin otettu nimenomainen säännös, joka sallii toisen elinkeinonharjoittajan toiminimen haltijan yksinoikeudesta huolimatta käyttää sekoitettavissa olevaa toiminimeä, jos hän näyttää, ettei toiminimen haltija saata kärsiä siitä vahinkoa. Toiminimen vakiinnuttaminen sen sijaan tuottaa yksinoikeuden vain sillä alueella, jolla toiminimi on vakiintunut.

Samoin kuin tavaramerkkioikeudessa myös toiminimien osalta sekoitettavuuden katsotaan olevan kysymyksessä ainoastaan silloin, kun sinänsä sekoitettavissa olevien toiminimien haltijat harjoittavat samaa tai samankaltaista toimintaa. Sekoitettavuuteen voidaan kuitenkin vedota myös toiminimen hyväksi, joka on erittäin hyvin vakiintunut ja yleisesti tunnettu, mikäli tähän katsoen toisen samankaltaisen toiminimen käyttäminen tietäisi ensiksi mainitun toiminimen liikearvon sopimatonta hyväksikäyttöä sekä toiminimen hyväksi, joka on vakiintunut, mikäli toiminnan erityiseen laatuun nähden toisen samankaltaisen toiminimen käyttäminen ilmeisesti vähentäisi ensiksi mainitun liikearvoa.

Rekisteröintiin perustuva yksinoikeus toiminimeen on voimassa siitä päivästä, jona ilmoitus on saapunut yritys- ja yhteisötietolain (244/2001) 10 §:ssä mainitulle viranomaiselle. Toiminimeä ei rekisteröidä määräajaksi, vaan rekisteröinti on voimassa toistaiseksi.

Rekisteröintimenettely. Toiminimi rekisteröidään kaupparekisteriin, jota pitävänä rekisteriviranomaisena toimii PRH. Toiminimien rekisteröintimenettelyn osalta

toiminimilakiin ei sisälly säännöksiä, vaan noudatettavasta rekisteröintimenettelystä säädetään kaupparekisterilaissa (129/1979).

Rekisteriviranomaisen päätökseen, jolla kaupparekisteriin tehdyn ilmoituksen rekisteröiminen on eväty, haetaan muutosta valittamalla PRH:n valituslautakuntaan 60 päivän kuluessa siitä päivästä, jona valittaja on saanut tiedon päätöksestä. PRH:n valituslautakunnan päätöksestä on mahdollista hakea edelleen muutosta valittamalla korkeimpaan hallinto-oikeuteen 60 päivän kuluessa siitä päivästä, jona valittaja on saanut tiedon päätöksestä.

Rekisteröinnin kumoaminen. Toiminimilain mukaan on mahdollista ajaa kannetta toiminimen rekisteröinnin kumoamiseksi. Mikäli tuomioistuin toteaa laissa säädettyjen perusteiden olevan käsillä, sen on kumottava toiminimen rekisteröinti.

Toiminimen käytön kieltäminen. Toiminimilain 18 §:ään on sisällytetty erityiset säännökset mahdollisuudesta ajaa kannetta toiminimen käytön kieltämiseksi. Mikäli tuomioistuin toteaa jonkin säädetystä perusteista olevan käsillä, se voi siinä laajuudessa kuin havaitaan tarpeelliseksi sakon uhalla kieltää toiminimen haltijaa käyttämästä toiminimeä.

Tuomitessaan elinkeinonharjoittajan asetettuun uhkasakkoon tuomioistuin voi sen mukaan kuin havaitaan kohtuulliseksi määrätä, että toiminimi, joka luvattomasti on pantu liikekilpeen, tavaraan, pakkaukseen, mainoslehtiseen, liikeasiakirjaan tai muuhun sellaiseen, on siitä poistettava tai toiminimeä niin muutettava, ettei sitä enää voida käyttää väärin. Jos tällainen toimenpide ei ole muutoin toteutettavissa, tuomioistuin voi määrätä, että omaisuus, johon toiminimi on pantu, on hävitettävä tai että sitä on tarpeellisilta osin muutettava.

Seuraamukset. Jos joku on loukannut toisen oikeutta toiminimeen, tuomioistuin voi siinä laajuudessa kuin havaitaan tarpeelliseksi sakon uhalla kieltää häntä jatkamasta tai toistamasta tekoa.

Tahallinen toiminimen loukkaus voi tulla rangaistavaksi toiminimilain 22 §:n 1 momentissa kriminalisoituna toiminimen loukkauksena. Toiminimen loukkauksen johdosta tuomittavasta

korvauksesta säädetään puolestaan toiminimilain 23 §:ssä. Korvauksen tuomitseminen edellyttää tahallisuutta tai tuottamusta.

Edellä mainitun lisäksi toiminimilain 24 §:ään sisältyy säännös tuomioistuimelle annetusta oikeudesta toiminimen loukkauksen kärsineen vaatimuksesta loukkauksen toistumisen ehkäisemiseksi määrätä, että toiminimi, joka luvattomasti on pantu liikekilpeen, tavaraan, pakkaukseen, mainoslehtiseen, liikeasiakirjaan tai muuhun sellaiseen, on siitä poistettava tai toiminimeä niin muutettava, ettei sitä enää voida käyttää väärin. Jos tällainen toimenpide ei ole muutoin toteutettavissa tuomioistuin voi määrätä, että omaisuus, johon toiminimi on pantu, on hävitettävä tai että sitä on tarpeellisilta osin muutettava.

Tuomioistuinmenettelyä koskevat säännökset. Toiminimiasioiden käsittely on pääsääntöisesti keskitetty Helsingin käräjäoikeuteen. Toiminimilain 28 §:n mukaan Helsingin käräjäoikeus on laillinen tuomioistuin asioissa, jotka koskevat oikeutta toiminimeen, toiminimen käytön kieltämistä, toiminimen rekisteröinnin kumoamista tai toiminimen loukkausta. Lisäksi Helsingin käräjäoikeus on laillinen tuomioistuin asioissa, jotka koskevat kannetta sen vahvistamiseksi, onko oikeus toiminimeen olemassa tai loukkaako tietty menettely sellaista oikeutta.

1.1.9. Maantieteellistä alkuperää osoittavien merkintöjen ja nimitysten suoja

Maantieteellistä alkuperää osoittavien merkintöjen ja nimitysten suojasta ei Suomen lainsäädännössä ei ole varsinaisia erillisiä säännöksiä. Sen sijaan Euroopan unionissa on annettu kaksi eri asetusta maantieteellistä alkuperää osoittavien merkintöjen ja nimitysten suojasta. Näiden asetusten mukaisten maataloustuotteiden ja elintarvikkeiden maantieteellisten merkintöjen ja alkuperänimitysten suojaa (nimisuoja) sekä maataloustuotteiden ja elintarvikkeiden erityisluonteesta annettuja todistuksia koskevien järjestelmien täytäntöönpanemiseksi on annettu maa- ja metsätalousministeriön päätös maataloustuotteiden ja elintarvikkeiden nimisuojusta (933/1995) sekä maa- ja

metsätalousministeriön päätös maataloustuotteiden ja elintarvikkeiden erityisluonnetta koskevista todistuksista (934/1995).

Sekä nimisuojan että erityisluonnetta koskevan todistuksen myöntäminen tapahtuu hakemuksesta. Hakemus toimitetaan Suomessa sille maaseutuelinkeinopiirille, jonka toimialueella pääosa hakijan toiminnasta tapahtuu.

Suomessa maa- ja metsätalousministeriö päättää hakemuksen esittämisestä Euroopan unionin komissiolle nimisuojan tai erityisluonnetta koskevan todistuksen myöntämistä varten.

Maa- ja metsätalousministeriö asettaa viideksi vuodeksi kerrallaan työryhmän, jonka tehtävänä on muun ohessa antaa ministeriölle lausuntoja nimisuoja-asioissa sekä erityisluonteesta annettavia todistuksia koskevissa asioissa. Työryhmään kuuluu puheenjohtaja sekä enintään kahdeksan jäsentä, joilla kullakin on henkilökohtainen varajäsen. Työryhmän puheenjohtajan ja jäsenten tulee olla maatalous- ja elintarvikealan asiantuntijoita ja heidän tulee edustaa maa- ja metsätalousministeriötä, elintarvikevirastoa, patentti- ja rekisterihallitusta, sosiaali- ja terveydenhuollon tuotevalvontakeskusta, kuluttajavirastoa, maaseutuelinkeinopiirejä, yliopistoa sekä suojattua nimeä käyttäviä elinkeinonharjoittajia.

Nimisuojan myöntämisestä ja erityisluonnetta koskevan todistuksen myöntämisestä päättää komissio.

1.1.10. Suoja sopimatonta menettelyä vastaan

Kuten edellä on todettu, laajassa mielessä teollisuusoikeuksiin luetaan myös vilpillisen kilpailun ehkäiseminen ja sala ssa pidettävän tiedon suoja. Näistä molemmista säädetään laissa sopimattomasta menettelystä elinkeinotoiminnassa (1061/1978, jäljempänä SopMenL).

SopMenL 1 §:n mukaan elinkeinotoiminnassa ei saa käyttää hyvän liiketavan vastaista tai muutoin toisen elinkeinonharjoittajan kannalta sopimatonta menettelyä. Kyseisen

yleislausekkeen lisäksi lain 2 ja 3 §:ään on sisällytetty erityissäännökset markkinoinnissa kielletyistä menettelytavoista. SopMenL 4 §:ssä säädetään puolestaan liikesalaisuuden, teknisen esikuvan ja teknisen ohjeen suojasta.

Seuraamukset. Elinkeinonharjoittajaa, joka rikkoo SopMenL 1–3 §:n säännöksiä, voidaan kieltää jatkamasta tai uudistamasta menettelyä. Kieltoa on tehostettava uhkasakolla, jollei se erityisestä syystä ole tarpeetonta.

Vastaavasti elinkeinonharjoittajaa, joka vastoin SopMenL 4 §:n säännöksiä on käyttänyt toisen liikesalaisuutta, teknistä esikuvaa tai teknistä ohjetta taikka ilmaissut sen, voidaan kieltää jatkamasta tai uudistamasta tällaista menettelyä. Myös tällaista kieltoa on tehostettava uhkasakolla, jollei se erityisestä syystä ole tarpeetonta.

SopMenL 9 §:n 1 momentin mukaan joka tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta rikkoo lain 2 tai 3 §:n säännöksiä, on tuomittava, jollei teosta ole muualla säädetty ankarampaa rangaistusta, kilpailumenettelyrikkomuksesta sakkoon. Lain 2 §:n 1 momentin vastaisen tahallisen menettelyn osalta säädetään puolestaan SopMenL 9 §:n 2 momentissa, että mikäli menettely täyttää rikoslain 30 luvun 2 §:ssä tarkoitetun rikoksen, tuomitaan tekijä kilpailumenettelyrikoksesta rikoslain mukaan.

SopMenL 10 §:n 1 momentin mukaan taasen joka tahallaan lain 4 §:n vastaisesti käyttää teknistä esikuvaa tai teknistä ohjetta taikka ilmaisee sen, on tuomittava, jollei teosta ole muualla laissa säädetty ankarampaa rangaistusta, teknisen esikuvan tai ohjeen väärinkäytöstä sakkoon. SopMenL 10 §:n 2 momentissa säädetään puolestaan, että joka muuten menettelemällä tahallaan lain 4 §:n vastaisesti tekee rikoslain 30 luvun 4–6 §:ssä tarkoitetun rikoksen, tuomitaan yritysvakoilusta, yrityssalaisuuden rikkomisesta tai yrityssalaisuuden väärinkäytöstä rikoslain mukaan.

Tuomioistuinmenettelyä koskevat säännökset. SopMenL:n mukaan määrättävät kiellot käsittelee markkinaoikeus. Markkinaoikeus voi määrätä kiellon myös väliaikaisena, jolloin kielto on voimassa, kunnes asia on lopullisesti ratkaista. Markkinaoikeudesta ja asian

käsittelystä siinä on lisäksi voimassa, mitä säädetään markkinaoikeuslaissa (1527/2001) ja eräiden markkinaoikeudellisten asioiden käsittelystä annetussa laissa (1528/2001).

Markkinaoikeus ei ole toimivaltainen käsittelemään vahingonkorvauskysymyksiä, vaan niitä koskevat kanteet on nostettava oikeudenkäymiskaaren 10 luvun säännösten mukaan määräytyvässä toimivaltaisessa yleisessä alioikeudessa. SopMenL 11 §:n 1 momentin mukaan yleinen alioikeus käsittelee myös syytteet kyseisessä laissa tarkoitetuista rikkomuksista, toimivaltaisen yleisen alioikeuden määräytyessä ROL 4 luvun säännösten mukaan.

1.2. Muu lainsäädäntö

1.2.1. Verkkotunnuslaki

Verkkotunnuslakia (228/2003) sovelletaan Internet-tietoverkossa Suomen maatunnukseen päätyviin verkkotunnuksiin (fi-maatunnus). Verkkotunnuksella laissa tarkoitetaan kirjaimista, numeroista tai muista merkeistä taikka niiden yhdistelmästä muodostuvaa Internet-tietoverkon nimimuotoista fi-maatunnuksen alaista toisen asteen osoitetietoa.

Vaikka verkkotunnuksia ei lueta immateriaalioikeuksien alaan kuuluvaksi, niillä on läheisiä yhtymäkohtia etenkin tavaramerkkeihin ja toiminimiin.

Verkkotunnuslain 4 §:n mukaan verkkotunnuksessa tulee olla vähintään kaksi merkkiä. Verkkotunnus ei kuitenkaan saa muodostua pelkästä yritys-, säätio- tai yhteisömuotoa osoittavasta sanasta tai sellaisen lyhenteestä taikka sanasta tavaramerkki, pelkästä luonnollisen henkilön nimestä eikä pelkästä ensimmäisen asteen maailmanlaajuisena tai maatunnuksena käytettävästä verkkotunnuksesta. Verkkotunnus ei myöskään saa oikeudettomasti perustua toisen suojattuun nimeen tai merkkiin. Suojatulla nimellä tai merkillä verkkotunnuslaissa tarkoitetaan kauppa-, tavaramerkki-, yhdistys-, säätio- tai puolueräkisteriin merkittyä nimeä tai merkkiä taikka toiminimilaissa ja tavaramerkkilaissa tarkoitettua vakiintunutta nimeä, toissijaista tunnusta tai tavaramerkkiä sekä julkisyhteisön,

valtion liikelaitoksen, itsenäisen julkisoikeudellisen laitoksen, julkisoikeudellisen yhdistyksen sekä vieraan valtion edustuston tai näiden toimielimen nimeä.

Verkkotunnusta haetaan kirjallisesti liikenne- ja viestintäministeriön hallinnonalalla toimivalta Viestintävirastolta. Verkkotunnusta voi hakea Suomessa rekisteröity oikeushenkilö tai yksityinen elinkeinonharjoittaja, suomalainen julkisyhteisö, valtion liikelaitos, itsenäinen julkisoikeudellinen laitos, julkisoikeudellinen yhdistys ja vieraan valtion edustusto.

Jos hakemus täyttää verkkotunnuksen hakijaa, muotoa ja sisältöä koskevat vaatimukset, Viestintäviraston on myönnettävä verkkotunnus. Verkkotunnus on voimassa enintään kolme vuotta kerrallaan. Verkkotunnuksen haltija voi uudistaa tunnuksen enintään kolmeksi vuodeksi kerrallaan.

Verkkotunnuksen voimassaolo lakkaa, jos verkkotunnuksen haltija ei Viestintäviraston ilmoittamaan määräpäivään mennessä ole ryhtynyt toimiin verkkotunnuksen uudistamiseksi. Viestintävirasto voi lisäksi päättää verkkotunnuksen sulkemisesta enintään yhden vuoden määräajaksi tai verkkotunnuksen peruuttamisesta verkkotunnuslaissa lueteltujen perusteiden ollessa käsillä.

Verkkotunnuslain 18 §:n mukaan Viestintäviraston verkkotunnuslain nojalla tekemään päätökseen saa hakea muutosta valittamalla Helsingin hallinto-oikeuteen siten kuin hallintolainkäyttölaissa (586/1996) säädetään.

1.2.2. Oikeudenkäymiskaaren 7 luku

Turvaamistoimi on yleensä määritelty toimenpiteeksi, jonka tarkoituksena on ennakolta ja väliaikaisesti turvata sellaisen todennäköisesti oikeutetun vaateen toteutuminen, joka on oikeudenkäynnin kohteena tai jonka tuleminen oikeudenkäynnin tai täytäntöönpanon kohteeksi on odotettavissa.

Oikeudenkäymiskaaren 7 luvun turvaamistoimia koskevat säännökset tulivat voimaan 1 päivänä joulukuuta 1993. Turvaamistoimesta päättäminen siirrettiin tällöin ulosotonhaltijalta tuomioistuimen tehtäväksi.

Oikeudenkäymiskaaren 7 luvun 1 ja 2 §:ssä säädetään niistä tilanteista, joissa tuomioistuin voi määrätä vastapuolen omaisuutta pantavaksi takavarikkoon. Luvun 3 §:ssä säädetään niin sanotusta yleisestä turvaamistoimesta, jonka perusteella tuomioistuin voi sakon uhalla kieltää vastapuolta tekemästä jotakin tai ryhtymästä johonkin, määrätä vastapuolen sakon uhalla tekemään jotakin, oikeuttaa hakijan tekemään tai teettämään vastapuolen kustannuksella jotakin, määrätä vastapuolen omaisuutta pantavaksi toimitsijan haltuun ja hoitoon tai määrätä jostakin muusta toimenpiteestä, joka on tarpeen hakijan oikeuden turvaamiseksi.

Tuomioistuinmenettelyä koskevat säännökset. Turvaamistointa on haettava kirjallisesti. Jos turvaamistoimi liittyy vireillä olevaan oikeudenkäyntiin, hakemus voidaan tehdä suullisesti istunnossa, jossa pääasiaa käsitellään.

Turvaamistointa koskevaa hakemusta ei voida hyväksyä varaamatta vastapuolelle tilaisuutta tulla kuulluksi. Jos turvaamistoimen tarkoitus saattaa muuten vaarantua, tuomioistuin voi kuitenkin hakijan pyynnöstä antaa väliaikaisen turvaamistoimipäätöksen varaamatta vastapuolelle sanottua tilaisuutta. Määräys on voimassa, kunnes toisin määrätään.

Muilta osin turvaamistointa koskevan asian käsittelyssä noudatetaan soveltuvin osin, mitä oikeudenkäyntiä koskevan kysymyksen käsittelystä on säädetty.

Oikeudenkäymiskaaren 7 luvussa tarkoitettusta turvaamistoimesta päättää yleinen tuomioistuin. Luvun 4 §:n mukaan turvaamistointa koskevan asian käsittelee se tuomioistuin, jossa hakijan vaatimusta tai oikeutta koskevan pääasian oikeudenkäynti on vireillä. Jos pääasian käsittely on päättynyt eikä muutoksenhakua tai vastauksen antamista varten säädetty aika ole kulunut umpeen, turvaamistointa koskevan asian käsittelee pääasiaa viimeksi käsitellyt tuomioistuin. Jos oikeudenkäyntiä ei ole vireillä, toimivaltainen tuomioistuin määräytyy oikeudenkäymiskaaren 10 luvun säännösten perusteella.

1.2.3. Laki todistelun turvaamisesta teollis- ja tekijänoikeuksia koskevissa riita-asioissa

Suomea velvoittava Maailman kauppajärjestön (The World Trade Organization; WTO) perustamissopimukseen liittyvä sopimus teollis- ja tekijänoikeuksien kauppaan liittyvistä näkökohdista (Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights; TRIPS-sopimus) käsittää teollis- ja tekijänoikeuksien oikeudenhaltijoiden suojaksi myös teollis- ja tekijänoikeuksien täytäntöönpanoa koskevia määräyksiä. TRIPS-sopimuksen III osan 2 luku sisältää määräykset siviilioikeudellisista ja hallinnollisista menettelyistä sekä oikeuskeinoista, jotka jäsenvaltioiden tulee sisällyttää kansalliseen lainsäädäntöönsä. Lukuun sisältyvässä 50 artiklassa säädetään muun ohessa, että oikeusviranomaisilla tulee olla oikeus määrätä nopeista ja tehokkaista turvaamistoimenpiteistä, jotka tähtäävät olennaisen todistusaineiston turvaamisen, milloin rikkomusta on aihetta epäillä.

TRIPS-sopimuksen voimaantulon jälkeen syntyi kyseiseltä osin oikeuskäytännössä epäselvyyttä siitä, sisälsikö Suomen laki mahdollisuuden sanotun oikeuskeinon käyttämiseen myös riita-asioissa. Epäselvyys koski nimenomaan sitä, voitiinko oikeudenkäymiskaaren 7 luvun 3 §:ssä tarkoitettua turvaamistointia käyttää todistusaineiston turvaamiseen.

Sen varmistamiseksi, että todistusaineisto voidaan turvata TRIPS-sopimuksen 50 artiklassa määrätyllä tavalla teollis- ja tekijänoikeuksia koskevissa riita-asioissa, säädettiin laki todistelun turvaamisesta teollis- ja tekijänoikeuksia koskevissa riita-asioissa (344/2000), jäljempänä todistelunturvaamislaki.

Todistelunturvaamislaki koskee soveltamisalansa mukaan todistelun turvaamista riita-asiassa, joka perustuu tekijänoikeuslaissa, patenttilaissa, hyödyllisyysmallilaissa, kasvinjalostajalaissa, piirimallilaissa, mallioikeuslaissa, tavaramerkkilaisissa ja toiminimilaissa säädettyjen oikeuksien loukkaamiseen. Lisäksi lakia sovelletaan myös todistelun turvaamiseen riita-asiassa, jossa on kysymys lääkelain (395/1987) tai kemikaalilain (744/1989) mukaisessa menettelyssä esitettyjen, salassa pidettävien tietojen paljastumisesta koituvien vahinkojen

korvaamisesta, sekä riita-asiassa, jossa on kysymys SopMenL 4 §:ssä tarkoitetun liikesalaisuuden, teknisen esikuvan tai teknisen ohjeen oikeudettomaan käyttöön tai ilmaisemiseen perustuvan vahingon korvaamisesta tai lain 6 §:ssä tarkoitetun kiellon määrittämisestä mainitulla perusteella.

Todistelunturvaamislaisissa säädettyjen edellytysten ollessa käsillä tuomioistuin voi todistelun turvaamiseksi määrätä, että sellainen aineisto, jolla voidaan olettaa olevan todisteena merkitystä lain soveltamisalaan kuuluvassa riita-asiassa, pannaan takavarikkoon. Takavarikon lisäksi tai sen sijasta tuomioistuin voi määrätä muusta, ei kuitenkaan takavarikkoa ankarammasta toimenpiteestä, joka on todistusaineiston hankkimiseksi tai säilyttämiseksi tarpeen. Jos turvaamistoimen tarkoitus saattaa muuten vaarantua, tuomioistuin voi hakijan pyynnöstä antaa turvaamistoimipäätöksen myös väliaikaisena varaamatta vastapuolelle tilaisuutta tulla kuulluksi.

Tuomioistuinmenettelyä koskevat säännökset. Todistelunturvaamislakiin ei sisälly erityissäännöksiä todistelun turvaamista koskevien asioiden oikeudenkäyntimenettelystä. Lain 7 §:n viittaussäännöksen mukaisesti todistelun turvaamista koskevien asioiden käsittelyyn tulee soveltaa, mitä oikeudenkäymiskaaren 7 luvussa on säädetty turvaamistoimista. Muilta osin noudatetaan, mitä oikeudenkäymiskaareissa on säädetty oikeudenkäyntiä koskevan kysymyksen käsittelystä.

Todistelunturvaamislaisissa ei ole erityistä säännöstä todistelun turvaamista koskevien asioiden oikeuspaikasta. Hallituksen esityksessä laiksi todistelun turvaamisesta teollis- ja tekijänoikeuksia koskevissa riita-asioissa (HE 119/1999 vp s. 7) toimivaltaisen tuomioistuimen on todettu määräytyvän oikeudenkäymiskaaren 10 luvun ja teollis- ja tekijänoikeuksia koskevien säännösten mukaan, minkä lisäksi tulee soveltaa oikeudenkäymiskaaren 7 luvun 4 §:n säännöstä. Sen mukaan, jos pääasia on jo vireillä, turvaamistointa koskevan asian käsittelee se tuomioistuin, jossa hakijan vaatimusta tai oikeutta koskevan pääasian oikeudenkäynti on vireillä. Jos pääasian käsittely on päättynyt eikä muutoksenhakua tai vastauksen antamista varten säädetty aika ole kulunut umpeen, turvaamistointa koskevan asian käsittelee pääasiaa viimeksi käsitellyt tuomioistuin. Jos

oikeudenkäyntiä ei ole vireillä, toimivaltainen tuomioistuin on se tuomioistuin, joka on toimivaltainen käsittelemään pääasiaa.

1.3. Immateriaalioikeusasioiden käsittelystä

1.3.1. Hallinnollinen prosessi

Kuten edellä on selostettu, tekijänoikeus ja tekijänoikeuden lähioikeudet ovat voimassa suoraan lain nojalla. Suojan saaminen ei siten edellytä hakemusta ja siihen liittyviä viranomaistoimenpiteitä, esimerkiksi rekisteröintiä, eikä muitakaan muodollisuuksia.

Sen sijaan teollisoikeuksien (patentti, hyödyllisyysmalli, kasvinjalostajanoikeus, piirimalli, malli, tavaramerkki ja toiminimi) osalta lähtökohtana on, että oikeuden saaminen perustuu hakemuksesta tapahtuvaan rekisteröintiin. Patentin, hyödyllisyysmallin, piirimallin, mallin ja tavaramerkin osalta rekisteriviranomaisena toimii PRH. Toiminimi puolestaan rekisteröidään kaupparekisteriin, jona myös toimii PRH. Tavaramerkin ja toiminimen osalta on tosin mainittavissa, että yksinoikeus tavaramerkkiin ja vastaavasti toiminimeen on mahdollista saada rekisteröinnin ohella myös vakiinnuttamisella. Poikkeuksen edellä mainitusta muodostaa lähinnä kasvinjalostajanoikeus, jonka osalta rekisteriviranomaisena toimii maa- ja metsätalousministeriön asettama kasvilajikelautakunta. Myöskään edellä käsitellyn, varsinaisiin teollisoikeuksiin sinänsä lukeutumattoman verkkotunnuksen myöntäminen ei kuulu PRH:lle, vaan liikenne- ja viestintäministeriön hallinnonalalla toimivalle Viestintävirastolle.

Rekisteröinnin osalta noudatettavasta menettelystä säädetään asianomaisissa teollisoikeuslaeissa sekä niitä täydentävissä asetuksissa. Poikkeuksen tästä muodostaa toiminimi, jonka rekisteröintimenettelyn osalta toiminimilakiin ei sisälly säännöksiä, vaan noudatettavasta rekisteröintimenettelystä säädetään kaupparekisterilaissa.

Rekisteröintimenettely PRH:n myönnettäviin kuuluvien eri teollisoikeuksien osalta on tehty osaksi toisistaan poikkeavaksi. Tässä yhteydessä on kenties syytä kiinnittää huomiota lähemmin ainoastaan yhteen seikkaan. Patentin ja tavaramerkin osalta, kuten edellä on selostettu, rekisteriin merkitseminen tapahtuu jo siinä vaiheessa, kun rekisteriviranomainen katsoo, että hakemus täyttää rekisteröinnin edellytykset ja tekee päätöksen sen hyväksymisestä. Tämän jälkeen rekisteriviranomaisen tulee kuuluttaa hakemuksen hyväksymisestä, mistä alkaa kulua erityinen ns. väiteaika, jonka kuluessa patenttia ja vastaavasti tavaramerkkiä vastaan on mahdollista tehdä väite. Mikäli väite tehdään, rekisteriviranomaisen tulee joko väitteen johdosta kumota patentti ja vastaavasti tavaramerkki tai hylätä väite. Sen sijaan mallin osalta kuuluttaminen ja tätä kautta tilaisuuden varaaminen väitteiden tekemiseen tapahtuu jo hakemusvaiheessa, toisin sanoen ennen kuin rekisteriviranomainen on tehnyt päätöstä hakemuksen hyväksymisestä. Väitteentekoajan päätyttyä rekisteriviranomaisen on otettava asia jatkokäsittelyyn. Mallin rekisteriin merkitseminen tapahtuu vasta siinä vaiheessa, kun rekisterihakemuksen hyväksyvä päätös on saanut lainvoiman.

Hallinnollinen muutoksenhaku. Lopulliseen päätökseen, jolla PRH on ratkaissut patentin, hyödyllisyysmallin, piirimallin, mallin, tavaramerkin tai toiminimen saamista koskevan hakemuksen taikka rekisteröintiä tai hakemusta vastaan tehdyn väitteen, haetaan muutosta valittamalla PRH:n yhteydessä toimivaan PRH:n valituslautakuntaan.

PRH:n valituslautakunta on toiminut nykyisessä muodossaan 1.9.1992 lukien. Tätä aikaisemmin valitusasiat käsiteltiin PRH:n valitusosastossa.

Valitusmenettelystä ja asian käsittelystä valituslautakunnassa on säädetty patentti- ja rekisterihallituksen valitusasioiden käsittelystä annetussa laissa ja asetuksessa (800/1992). Lisäksi hallintolainkäyttölaki (586/1996) sisältää yleisiä muutoksenhakuun liittyviä säännöksiä. Koska PRH:n valituslautakuntaa ei kuitenkaan pidetä yleisenä hallintotuomioistuimena, hallintolainkäyttölain 37–50 §:ää ei sovelleta asioiden käsittelyyn valituslautakunnassa.

Valituslautakunnassa on puheenjohtaja ja kaksi jäsentä. Puheenjohtajana toimii PRH:n pääjohtaja tai linjanjohtaja taikka muu pääjohtajan määräämä PRH:n virkamies, jolla on kokemusta tuomarin tehtävien hoitamisesta tai hallintolainkäytöstä. Valituslautakunnan jäseninä toimivat valtion virkamiehet, joilla on ylempi korkeakoulututkinto ja jotka ovat perehtyneitä käsiteltävää asiaa koskevaan lainsäädännön alaan. Käytännössä ainoastaan yhdessä tavaramerkkiasiassa valituslautakunnan jäsenenä on toiminut PRH:n ulkopuolinen valtion virkamies.

Valituksen kirjaamisen ja alustavan muodollisen tarkastuksen jälkeen pyydetään, mikäli asiaa ei jätetä tutkimatta tai vaatimusta hylätä heti, käytännössä viraston lausunto ja väiteasiassa vastapuolen selitys sekä mahdollisesti vielä valittajalta vastaselitys. Esittelijä valmistelelee asian ratkaistavaksi ja hankkii tarvittaessa lisäselvitystä. Jäsenten tutustuttua asiaan puheenjohtaja kutsuu koolle istunnon, jossa asia ratkaistaan.

Valituslautakunta on päätösvaltainen täysijäsenenä. Patentti- ja rekisterihallituksen valitusasioiden käsittelystä annetun lain 7 §:n mukaan valituslautakunnassa voidaan toimittaa suullinen käsittely, jossa voidaan kuulla asianosaisia, todistajia ja asiantuntijoita. Säännös antaa valituslautakunnalle hallintolainkäyttölakiin verrattuna suuremman harkintavallan suullisen käsittelyn järjestämisen suhteen. Käytännössä asiat käsitelläänkin valituslautakunnassa kirjallisesti; ainoastaan muutamassa tapauksessa valituslautakunta on toimittanut asiassa suullisen käsittelyn. Asiat ratkaistaan valituslautakunnan istunnossa esittelystä. Asian esittelijänä istunnossa toimii puheenjohtajan määräämä jäsen tai puheenjohtajan määräämä muu virkamies.

PRH:n valituslautakunnan päätöksestä on mahdollista hakea edelleen muutosta valittamalla korkeimpaan hallinto-oikeuteen 60 päivän kuluessa siitä päivästä, jona valittaja on saanut tiedon päätöksestä. Patentti- ja rekisterihallituksen valitusasioiden käsittelystä annetun lain 9 §:n mukaan käsiteltäessä patenttia, hyödyllisyysmallioikeutta tai piirimallia koskevia asioita korkeimmassa hallinto-oikeudessa on niiden käsittelyssä oltava osallisena laissa säädetyn tuomionvoivan jäsenmäärän lisäksi kaksi yli-insinööriä asiantuntijajäseninä.

Tasavallan presidentin kolmeksi vuodeksi kerrallaan nimittämien yli-insinöörineuvosten tulee olla teknillisen korkeakoulun loppututkinnon suorittaneita ja patenttiasioihin perehtyneitä.

Kasvilajikelautakunnan kasvinjalostajanoikeuden rekisteröintiä koskevaan lopulliseen päätökseen muutosta haetaan, kuten edellä on jo selostettu, valittamalla korkeimpaan hallinto-oikeuteen. Viestintäviraston verkkotunnuksen myöntämistä koskevaan päätökseen haetaan puolestaan muutosta valittamalla Helsingin hallinto-oikeuteen.

Hallinnollinen mitättömäksi julistaminen. Mahdollisuus vaatia teollisoikeuksien rekisteröinnin kumoamista on lähtökohtaisesti järjestetty tapahtuvaksi sitä tarkoittavan kanteen perusteella tuomioistuimessa. Näin on tehty niin patentin mitättömäksi julistamisen kuin mallioikeuden rekisteröinnin kumoamisen osalta. Vastaavasti sekä rekisteröidyn tavaramerkin mitättömäksi julistamista että tavaramerkin menetetyksi julistamista kuin myös toiminimen rekisteröinnin kumoamista on mahdollisuus vaatia tuomioistuimessa ajettavalla kanteella. Myös kasvinjalostajanoikeuden osalta mitättömäksi julistamista on mahdollista vaatia sitä tarkoittavan kanteen perusteella tuomioistuimessa.

Hyödyllisyysmallin ja piirimallin osalta mahdollisuus vaatia rekisteröinnin kumoamista on sen sijaan järjestetty edellä esitetystä poikkeavasti. Sekä hyödyllisyysmallin että piirimallin osalta rekisteröinnin mitättömäksi julistamista koskevan vaatimuksen käsittely kuuluu, kuten edellä on selostettu, rekisteriviranomaiselle, jonka lopulliseen ratkaisuun on mahdollista hakea muutosta valittamalla PRH:n valituslautakuntaan ja edelleen korkeimpaan hallinto-oikeuteen.

Myös kasvinjalostajanoikeuden osalta lajikkeen nimen rekisteröinnin kumoamista ja kasvinjalostajanoikeuden menetetyksi julistamista tarkoittavien vaatimusten käsittely kuuluu rekisteriviranomaisena toimivalle kasvilajikelautakunnalle, jonka päätökseen voi hakea muutosta valittamalla korkeimpaan hallinto-oikeuteen.

1.3.2. Siviiliprosessi

Tekijänoikeutta ja sen lähioikeuksia koskevien riita-asioiden käsittelyä ei ole keskitetty, vaan niiden oikeuspaikka määräytyy oikeudenkäymiskaaren yleisten oikeuspaikkasäännösten mukaan. Sen sijaan teollisoikeudellisista asioista patentti-, hyödyllisyysmalli-, piirimalli-, malli-, tavaramerkki- ja toiminimi- sekä kasvinjalostajanoikeutta koskevien riita-asioiden käsittely on pääsääntöisesti keskitetty Helsingin kärjäoikeuteen. Myös SopMenL:iin perustuvat vahingonkorvausvaatimuksia koskevat kanteet kuuluvat yleisessä tuomioistuimessa käsiteltäväksi; niiden osalta oikeuspaikka kuitenkin määräytyy tekijänoikeusasioiden tavoin oikeudenkäymiskaaren 10 luvun yleisten oikeuspaikkasäännösten mukaan.

Kärjäoikeus on riita-asiassa päätösvaltainen lähtökohtaisesti silloin, kun siinä on kolme lainoppinutta jäsentä. Kärjäoikeudessa on kuitenkin vain puheenjohtaja valmistelussa sekä riita-asian pääkäsittelyssä, jos tuomarina toimii valmistelusta vastannut tuomari eikä asian laatu tai laajuus edellytä asian käsittelyä täysilukuisessa kokoonpanossa. Kärjäoikeudessa on vain puheenjohtaja myös silloin, kun käsitellään erikseen oikeudenkäymiskaaren 7 luvun mukaista turvaamistointa koskevaa asiaa.

Riita-asia pannaan vireille kärjäoikeuden kansliaan toimitettavalla kirjallisella haastehakemuksella. Jollei kannetta jätetä heti tutkimatta tai hylätä, tuomioistuimen on viipymättä annettava haaste, jossa vastaajaa kehoitetaan vastaamaan kanteeseen kirjallisesti.

Vastaajan vastattua kanteeseen kärjäoikeuden on jatkettava asian valmistelua joko kirjallisesti tai suullisesti istunnossa (valmisteluistunto) taikka siirrettävä asia suoraan pääkäsittelyyn. Valmistelu on toimitettava siten, että asia voidaan käsitellä pääkäsittelyssä yhtäjaksoisesti.

Valmistelun tultua suoritetuksi tuomioistuimen on todettava valmistelu päättyneeksi ja siirrettävä asia pääkäsittelyyn, johon tuomioistuimen on kutsuttava asianosaiset siten kuin oikeudenkäymiskaaren 11 luvussa säädetään. Riita-asian pääkäsittelyn toimittamisesta sisältyy säännökset oikeudenkäymiskaaren 6 lukuun.

Käräjäoikeuden on pidettävä päätösneuvottelu heti pääkäsittelyn päätyttyä tai viimeistään seuraavana arkipäivänä. Päätösneuvottelun päätyttyä asiassa on julistettava tuomio. Mikäli laajassa tai vaikeassa asiassa tuomioistuinten jäsenten neuvottelu tai tuomion laatiminen sitä vaatii, tuomio saadaan kuitenkin antaa tuomioistuimen kansliassa 14 päivän kuluessa pääkäsittelyn päättymispäivästä. Käräjäoikeuden tuomio, joka on laadittava erilliseksi asiakirjaksi, on perusteltava ja perusteluissa ilmoitettava, mihin seikkoihin ja oikeudelliseen päättelyyn ratkaisu perustuu. Perusteluissa on myös selostettava, millä perusteella riittävä seikka on tullut näytetyksi tai jäänyt näyttämättä.

Käräjäoikeuden tuomioon voi hakea muutosta valittamalla hovioikeuteen. Asianosaisen, joka tahtoo hakea muutosta käräjäoikeuden tuomioon, on ilmoitettava siihen tyytymättömyyttä puhevallan menettämisen uhalla. Tyytymättömyyttä on ilmoitettava viimeistään seitsemäntenä päivänä siitä päivästä, jona käräjäoikeuden tuomio julistettiin tai annettiin. Määräaika valitusta varten on 30 päivää siitä päivästä, jona käräjäoikeuden tuomio julistettiin tai annettiin.

Valittajan vastapuoli voi tyytymättömyyttä ilmoittamatta valittaa osaltaan käräjäoikeuden tuomiosta (vastavalitus). Määräaika vastavalitusta varten on kaksi viikkoa valittajalle asetetun valitusmääräajan päättymisestä.

Hovioikeuden on päätettävä ensin, otetaanko valitus enempään tutkintaan (seulontamenettely). Mikäli valituksen tutkimista päätetään jatkaa, hovioikeuden on kehoitettava valittajan vastapuolta antamaan kirjallinen vastaus valitukseen sen määräämässä ajassa; tarvittaessa hovioikeus voi pyytää vastauksen myös ennen siitä päättämistä, otetaanko valitus enempään käsittelyyn. Vastauksen pyytämisen jälkeen hovioikeus voi tarvittaessa valmistella asiaa noudattaen soveltuvien osien, mitä valmistelusta käräjäoikeudessa säädetään.

Mikäli hovioikeus ei toimita asiassa pääkäsittelyä, asia ratkaistaan hovioikeudessa esittelystä kirjallisen oikeudenkäyntiaineiston perusteella. Sen sijaan pääkäsittelyssä ratkaisut tehdään ilman esittelyä. Pääkäsittelyssä ratkaistavassa asiassa oikeudenkäyntiaineistona otetaan

huomioon se aineisto, joka esitetään pääkäsittelyssä. Hovioikeus on päätösvaltainen kolmijäsenisenä.

Hovioikeuden tuomio julistetaan päätösneuvottelun päätyttyä tai annetaan hovioikeuden kansliassa. Tuomio on annettava 30 päivän kuluessa pääkäsittelyn päättymispäivästä.

Hovioikeuden tuomioon saa hakea muutosta valittamalla korkeimpaan oikeuteen, jos korkein oikeus oikeudenkäymiskaaren 30 luvun 3 §:n nojalla myöntää valitusluvan. Määräaika valitusluvan pyytämiseen ja valituksen tekemiseen on 60 päivää siitä päivästä, jona hovioikeuden tuomio annettiin.

Valitusluvan myöntämistä koskevat asiat käsitellään ja ratkaistaan korkeimmassa oikeudessa jaostossa, jossa on vähintään kaksi ja enintään kolme jäsentä. Mikäli valituslupa myönnetään, korkeimman oikeuden on pyydettävä vastapuolelta aina kirjallinen vastaus, jollei sitä ole tehty jo lupahakemusta käsiteltäessä.

Korkein oikeus toimittaa tarvittaessa suullisen käsittelyn, jossa voidaan kuulla asianosaisia, todistajia ja asiantuntijoita sekä vastaanottaa muuta selvitystä. Asioissa, joissa valituslupa on myönnetty, korkein oikeus on tuomionvoipa viisijäsenisenä.

Korkeimman oikeuden tuomio annetaan päivättynä sille päivälle, josta alkaen se on asianosaisten saatavissa.

Tekijänoikeuslainsäädäntöön ei sisälly erityissäännöksiä tekijänoikeusasioiden käsittelystä tuomioistuimissa.

Teollisoikeuksia koskevista erityislaeista patentti-, hyödyllisyysmalli- ja piirimallilakiin sen sijaan sisältyy muutamia erityissäännöksiä sanottujen asioiden käsittelyä koskien. Patentti-, hyödyllisyysmalli- ja piirimalliasioita käsitellessään käräjäoikeudella tulee olla apunaan kaksi sen kutsumaa teknisen alan asiantuntijaa, joiden on annettava lausunto tuomioistuimen heille tekemistä kysymyksistä. Asiantuntijat eivät kuulu tuomioistuimen kokoonpanoon. Heillä on

kuitenkin oikeus tehdä kysymyksiä asianosaisille ja todistajille. Tämän lisäksi patenttilakiin sisältyy erityissäännös, jonka mukaan tuomioistuimen tulee patentin mitättömäksi julistamista koskevissa asioissa hankkia patenttiviranomaisen lausunto. Vastaavaa velvollisuutta muissa patenttiasioissa tuomioistuimelle ei ole säädetty; tuomioistuin kuitenkin voi, mikäli katsoo siihen olevan aihetta, hankkia sanotun lausunnon.

Teollisoikeusasioiden käsittelystä hovioikeudessa tai korkeimmassa oikeudessa ei ole olemassa erityissäännöksiä.

1.3.3. Rikosprosessi

Myöskään tekijänoikeutta ja sen lähioikeuksia koskevien rikosasioiden käsittelyä ei ole keskitetty, vaan niiden oikeuspaikka määräytyy ROL:n 4 luvun säännösten mukaan. Sen sijaan teollisoikeudellisista asioista patentti-, hyödyllisyysmalli-, piirimalli-, malli-, tavaramerkki- ja toiminimi- sekä kasvinjalostajanoikeutta koskevien rikosasioiden käsittely on pääsääntöisesti keskitetty tai ainakin tarkoitettu keskittää Helsingin käräjäoikeuteen; kuten edellä on todettu, rikoslain 49 luvun 2 §:ssä tarkoitettujen teollisoikeusrikosjuttujen forumista ei laissa ole sinänsä erityistä säännöstä eikä myöskään viittausta asianomaisten teollisoikeuslakien oikeuspaikkasäännöksiin. Myös syytteet SopMenL:ssa tarkoitetuista rikkomuksista kuuluvat yleisessä tuomioistuimessa käsiteltäväksi; niiden osalta oikeuspaikka kuitenkin määräytyy ROL 4 luvun säännösten mukaan.

Käräjäoikeus on rikosasiassa päätösvaltainen lähtökohtaisesti silloin, kun tuomioistuimessa on puheenjohtaja ja kolme lautamiestä. Rikosasiassa käräjäoikeudessa voi kuitenkin olla lisäksi toinen lainoppinut jäsen, jos sitä asian laajuuden tai muun erityisen syyn vuoksi on pidettävä perusteltuna. Samoin edellytyksin käräjäoikeudessa voi olla neljäs lautamies. Rikosasiassa käräjäoikeus on päätösvaltainen myös, kun siinä on yksin puheenjohtaja, jos syytteessä tarkoitettu rikoksesta ei syytteessä mainittujen seikkojen vallitessa tehtynä ole säädetty muuta tai ankarampaa rangaistusta kuin sakko tai vankeutta enintään yksi vuosi kuusi

kuukautta. Tällöin rangaistukseksi ei kuitenkaan voida tuomita ankarampaa rangaistusta kuin sakko.

Rikosasiaa ei ROL 1 luvun 1 §:n mukaan oteta tuomioistuimessa tutkittavaksi, ellei syytettä rikoksesta ole nostanut se, jolla on siihen lain mukaan oikeus. ROL 1 luvun 2 §:n mukaan virallisen syyttäjän tehtävä on nostaa rikoksesta syyte ja ajaa sitä. Mikäli syytteen nostamiselle on kuitenkin säädetty erityisiä ehtoja, kuten asianomistajan syyttämispyyntö taikka viranomaisen määräys tai suostumus, noudatetaan lisäksi niitä. Asianomistajan syyteoikeus on järjestetty sikäli toissijaiseksi, että asianomistaja saa itse nostaa syytteen rikoksesta lähtökohtaisesti vain, jos virallinen syyttäjä on päättänyt jättää syytteen nostamatta tai esitutkintaviranomainen taikka syyttäjä on päättänyt, ettei esitutkintaa toimiteta tai että se keskeytetään taikka lopetetaan.

Virallisen syyttäjän ajama rikosasia tulee vireille, kun kirjallinen haastehakemus saapuu käräjäoikeuden kansliaan. Tuomioistuin voi sinänsä määrätä, että syyttäjä saa nostaa syytteen antamalla haasteen itse; tällöin asia tulee vireille, kun haaste annetaan tiedoksi.

Jollei asiaa jätetä heti tutkimatta, tuomioistuimen on viipymättä annettava haaste. Haasteessa vastaajaa on kehotettava vastaamaan häntä vastaan esitettyihin vaatimuksiin kirjallisesti tuomioistuimen määräämässä ajassa tai suullisesti istunnossa.

Mikäli käräjäoikeus katsoo aiheelliseksi, sen on jatkettava valmistelua kirjallisesti tai toimittamalla suullinen valmistelu. Kun valmistelu on päättynyt, käräjäoikeuden on määrättävä asia viipymättä pääkäsittelyyn. Pääkäsittelyn toimittamisesta sisältyy säännökset ROL:n 6 lukuun.

Käräjäoikeuden on pidettävä päätösneuvottelu heti pääkäsittelyn päätyttyä tai viimeistään seuraavana päivänä. Päätösneuvottelun päätyttyä asiassa on julistettava tuomio. Mikäli laajassa tai vaikeassa asiassa tuomioistuinten jäsenten neuvottelu tai tuomion laatiminen sitä vaatii, tuomio saadaan kuitenkin antaa tuomioistuimen kansliassa 14 päivän kuluessa pääkäsittelyn päättymispäivästä. Käräjäoikeuden tuomio, joka on laadittava erilliseksi

asiakirjaksi, on perusteltava ja perusteluissa ilmoitettava, mihin seikkoihin ja oikeudelliseen päättelyyn ratkaisu perustuu. Perusteluissa on myös selostettava, millä perusteella riitainen seikka on tullut näytetyksi tai jäänyt näyttämättä.

Muutoksenhausta käräjäoikeuden tuomioon rikosasiassa ROL:iin sisältyy lähinnä viittaus oikeudenkäymiskaaren säännöksiin. Käräjäoikeuden tuomiosta valittamiseen hovioikeuteen ja edelleen korkeimpaan oikeuteen soveltuu siten, mitä edellä riita-asioiden osalta on esitetty.

Erityisesti rikosprosessia koskevia erityissäännöksiä ei sisälly sen paremmin tekijänoikeuslainsäädäntöön kuin eri teollisoikeuksia koskeviin erityislakeihinkaan. Patentti-, hyödyllismalli- ja piirimallilakien säännös teknisten asiantuntijoiden käyttämisestä käräjäoikeudessa soveltuu kuitenkin myös ainakin rikosasioihin, joissa on kysymys patenttilain 57 §:n 2 momentissa tarkoitettusta patenttirikkomuksesta, hyödyllisyysmallilain 39 §:n 1 momentissa tarkoitettusta hyödyllisyysmallirikkomuksesta sekä piirimallilain 35 §:ssä tarkoitettusta piirimallirikkomuksesta. Sen sijaan tulkinnanvaraisena voidaan pitää sitä soveltuuko säännös myös käsiteltäessä tahallisia patentin, hyödyllisyysmallin tai piirimallin loukkausta koskevia asioita rikoslain 49 luvun 2 §:ssä tarkoitettuna teollisoikeusrikoksena.

1.3.4. Markkinaoikeusprosessi

Kuten edellä on todettu, SopMenL:n mukaan määrättävät vilpillisen kilpailun ehkäisemiseen ja liikesalaisuuksien suojaan liittyvät kiellot käsittelee ja ratkaisee markkinaoikeus. Sen sijaan markkinaoikeus ei ole toimivaltainen käsittelemään vahingonkorvauskysymyksiä, vaan SopMenL:iin perustuva vahingonkorvauskanne on nostettava yleisessä alioikeudessa, minkä lisäksi yleinen alioikeus käsittelee myös syytteet SopMenL:ssa tarkoitetuista rikkomuksista.

Markkinaoikeuden käsiteltäviksi ja ratkaistaviksi kuuluvien vilpillisen kilpailun ehkäisemiseen ja liikesalaisuuksien suojaan liittyvien kieltojen käsittelyn osalta on SopMenL:ssa säädetyn lisäksi voimassa, mitä säädetään markkinaoikeuslaissa ja eräiden markkinaoikeudellisten asioiden käsittelystä annetussa laissa.

Markkinaoikeudessa on ylituomari puheenjohtajana sekä lisäksi neljä markkinaoikeustuomaria. Markkinaoikeuden ylituomari ja markkinaoikeustuomarit nimitetään kuten muutkin tuomarit. Ylituomarilta ja markkinaoikeustuomareilta edellytetään kuitenkin erityisenä kelpoisuusvaatimuksena perehtyneisyyttä kilpailu- tai markkinaoikeudellisen lainsäädännön alaan. Ylituomarilta edellytetään lisäksi eräiden muiden päällikkötuomareiden tavoin erityisenä kelpoisuusvaatimuksena johtamistaitoa.

SopMenL:n mukaan määrättävien kieltojen käsittelyyn ja ratkaisemiseen voi lainoppineiden tuomarien ohella osallistua myös sivutoimisia asiantuntijajäseniä, jotka valtioneuvosto määrää tehtävänsä neljän vuoden toimikaudeksi kerrallaan. Toimikautenaan asiantuntijajäsenillä on vastaava virassapysymisoikeus kuin tuomarinviran haltijoilla. Asiantuntijajäsenen kelpoisuusvaatimuksena on ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaminen, minkä lisäksi SopMenL:n mukaisissa asioissa asiantuntijajäsenten tulee olla perehtynyt kuluttajansuojaan, markkinointiin, elinkeinoelämään tai taloudellisiin kysymyksiin.

SopMenL:n mukaan määrättäviä kieltoja ratkaistessaan markkinaoikeuden päätösvaltainen kokoonpano koostuu kolmesta lainoppineesta tuomarista; yksikin lainoppinut jäsen voi tosin tehdä ratkaisun päätettäessä väliaikaisista kielloista. SopMenL:n mukaisissa kieltoasioissa asiantuntijajäsenten käyttäminen on säädetty harkinnanvaraiseksi. Mikäli asiantuntijajäseniä käytetään, heitä voi olla kokoonpanossa yhdestä kolmeen. Asioissa, joissa oikeuskäytäntö on vakiintunutta, on mahdollista käyttää myös suppeampaa kokoonpanoa, johon kuuluu kaksi lainoppinutta tuomaria ja enintään kaksi asiantuntijajäsentä. Lisäksi markkinaoikeuden ylituomari voi lainkäytön yhtenäisyyden turvaamiseksi siirtää asian vahvennettuun istuntoon, joka on päätösvaltainen kokoonpanossa, johon kuuluu neljä jäsentä ja enintään neljä asiantuntijajäsentä.

Markkinaoikeuden lainkäyttöhenkilöstöön kuuluu edellä mainittujen lainoppineiden tuomarien ja asiantuntijajäsenten lisäksi markkinaoikeussihteereitä, jotka osallistuvat asioiden valmisteluun. Asioiden ratkaiseminen markkinaoikeudessa ei kuitenkaan tapahdu esittelystä.

SopMenL:n mukainen kieltoasia tulee vireille markkinaoikeudessa sen elinkeinonharjoittajan hakemuksella, johon SopMenL 1–3 §:ssä tarkoitettu menettely kohdistuu tai jonka toimintaa menettely saattaa vahingoittaa taikka jonka liikesalaisuuksia, teknisiä esikuvia tai teknisiä ohjeita toinen elinkeinonharjoittaja on vastoin lain 4 §:ää käyttänyt tai ilmaissut, taikka elinkeinonharjoittajien etujen valvomiseksi toimivan rekisteröidyn yhdistyksen hakemuksella.

Markkinaoikeuden on annettava hakemus tiedoksi sille elinkeinonharjoittajalle, johon vaatimus kohdistuu. Tiedoksiannossa markkinaoikeuden on kehotettava vastaanottajaa vastaamaan hakemukseen määräajassa. Tiedoksianto toimitetaan siten kuin oikeudenkäymiskaaren 11 luvun 3 ja 4 §:ssä säädetään.

Ennen hakemuksen tiedoksiantoa vastapuolelle markkinaoikeuden on annettava hakemus tiedoksi kuluttaja-asiamiehelle. Kuluttaja-asiamiehen on 30 päivän kuluessa hakemuksesta tiedon saatuaan ilmoitettava markkinaoikeudelle, aikooko hän kuluttajansuojalain tai Kuluttajavirastosta annetun lain nojalla ryhtyä toimenpiteisiin asian johdosta. Jos kuluttaja-asiamies ilmoittaa ryhtyvänsä toimenpiteisiin asiassa, markkinaoikeuden on lykättävä valmisteleviin toimenpiteisiin ryhtymistä, kunnes kuluttaja-asiamies ilmoittaa, että hän on päättänyt asian käsittelyn.

Ennen varsinaista käsittelyä SopMenL:n mukainen kieltoasia on valmisteltava markkinaoikeuden ylituomarin tai markkinaoikeustuomarin johdolla siten, että se voidaan viivytyksettä ratkaista. Valmistelu voi olla kirjallista tai suullista. Asian tultua valmistelluksi, toimitetaan markkinaoikeuden istunto, johon kutsutaan hakija ja tämän vastapuoli.

Markkinaoikeus voi asian selvittämiseksi hankkia selvitystä myös omasta aloitteestaan sekä velvoittaa elinkeinonharjoittajan antamaan asian selvittämiseksi tarpeellisia tietoja. Liike- tai ammattisalaisuutta ei kuitenkaan saa velvoittaa ilmaisemaan, ellei siihen ole erityisiä syitä. Muutoin asian käsittelyssä markkinaoikeudessa noudatetaan soveltuvien osin, mitä oikeudenkäynnistä riita-asioissa säädetään.

Markkinaoikeuden päätöksessä tulee olla selostus asiasta, perustelut ja päätöslauselma. Jos päätöstä ei julisteta, se on annettava tiedoksi haastetiedoksiantoja tai saantitodistusmenettelyä käyttäen.

Markkinaoikeuden päätökseen saa hakea muutosta valittamalla korkeimpaan oikeuteen, jos korkein oikeus oikeudenkäymiskaaren 30 luvun 3 §:n nojalla myöntää valitusluvan. Menettelyyn valituslupaa haettaessa ja asiaa käsiteltäessä sovelletaan oikeudenkäymiskaaren 30 luvun säännöksiä muutoksenhausta hovioikeuden toisena oikeusasteena käsittelemisissä asioissa.

1.4. Kehityshankkeita

Tekijänoikeus. Eduskunnassa on parhaillaan käsiteltävänä hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi tekijänoikeuslain ja rikoslain 49 luvun muuttamiseksi (HE 28/2004 vp). Esityksessä tekijänoikeuslakiin ehdotetaan tehtäviksi tekijänoikeuden ja lähioikeuksien tiettyjen piirteiden yhdenmukaistamisesta tietoyhteiskunnassa vuonna 2001 annetussa Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivissä edellytetyt muutokset. Lisäksi tekijänoikeuslakiin ehdotetaan eräitä muita direktiivistä johtumattomia muutoksia sekä teknisiä tarkistuksia.

Patenttioikeus. Kauppa- ja teollisuusministeriössä on valmisteltavana patenttilain muutos. Muutosta koskeva luonnos hallituksen esitykseksi Eduskunnalle eurooppapatenttien myöntämisestä tehdyn yleissopimuksen uudistamiskirjan ja patenttilakisopimuksen hyväksymisestä ja laeiksi sopimusten lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta sekä patenttilain muuttamisesta on parhaillaan lausunnolla. Luonnoksessa ehdotetaan patenttilakia muutettavaksi siten, että patenttilaissa säädettäisiin eurooppapatenttien rajoittamis- ja lakkauttamismenettelyistä kansallisesti ja Euroopan patenttivirastossa Euroopan patenttisopimuksen uusien rajoittamista ja lakkauttamista koskevien määräysten mukaisesti. Lisäksi luonnoksessa ehdotetaan säädettäväksi myös kansallisten patenttien rajoittamismenettelyistä. Rajoittamismenettelyssä patentinhaltija voisi

pyytää myönnetyn patentin suoja-alan rajoittamista takautuvasti patenttivaatimuksia muuttamalla.

Eduskunnassa on lisäksi parhaillaan käsiteltävänä hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi oikeudesta korkeakouluissa tehtäviin keksintöihin sekä laiksi oikeudesta työntekijän tekemiin keksintöihin annetun lain muuttamisesta (HE 259/2004 vp). Lain tarkoituksena olisi tehostaa korkeakouluissa tehtävien keksintöjen tunnistamista ja hyödyntämistä selkeyttämällä niihin liittyviä oikeuksia ja korvauskäytäntöjä.

Kasvinjalostajanoikeus. Eduskunnassa on parhaillaan käsiteltävänä hallituksen esitys Eduskunnalle eräksi hallintolainkäyttöä koskevan lainsäädännön muutoksiksi (HE 112/2004 vp). Esityksessä ehdotetaan muun ohessa kasvinjalostajalakia muutettavaksi siten, että muutosta rekisterinviranomaisen päätökseen haettaisiin valittamalla ensin Helsingin hallinto-oikeuteen, jonka päätöksestä olisi mahdollista hakea edelleen muutosta valittamalla korkeimpaan hallinto-oikeuteen.

Edellä mainitun lisäksi Eduskunnassa on parhaillaan käsiteltävänä hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi maaseutuelinkeinorekisteristä annetun lain 2 ja 5 §:n sekä kasvinjalostajanoikeudesta annetun lain muuttamisesta. Esityksessä ehdotetaan kasvinjalostajalakiin lisättäväksi pykälä, jossa säädettäisiin lajikkeen omistajan oikeudesta saada maaseutuelinkeinopiiristä tietoja tilan oman siemenen käyttöä koskevien maksujen perimiseksi. Lisäksi esityksessä ehdotetaan, että luovutettujen tietojen väärinkäyttö ja edelleen luovuttaminen olisi rangaistavaa.

Tavaramerkkioikeus. Kauppa- ja teollisuusministeriön asettama Tunnusmerkkilainsäädäntötyöryhmä antoi vuonna 2001 muistion (Tunnusmerkkilainsäädäntötyöryhmän muistio, Kauppa- ja teollisuusministeriön työryhmä- ja toimikuntaraportteja 6/2001). Työryhmä ehdottaa muistiossaan, että tavaramerkkilainsäädäntö uudistetaan säätämällä kokonaan uusi tavaramerkkilaki ja liittämällä nykyinen yhteismerkkilaki osaksi tavaramerkkilakia. Asian jatkovalmistelu on kesken kauppa- ja teollisuusministeriössä.

Verkkotunnuslaki. Eduskunnassa on parhaillaan käsiteltävänä hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi verkkotunnuslain muuttamisesta (HE 125/2004 vp). Esityksessä ehdotetaan muun ohessa, että myös vähintään 15-vuotta täyttäneellä luonnollisella henkilöllä olisi jatkossa oikeus hakea suomalaista verkkotunnusta.

2. Euroopan unionin lainsäädäntö

Tekijänoikeus. Tekijänoikeuden alalta Euroopan unionissa ei toistaiseksi ole annettu asetuksia. Sen sijaan tähän mennessä on annettu kaikkiaan seitsemän tekijänoikeuden alaan kuuluvaa direktiiviä: neuvoston direktiivi tietokoneohjelmien oikeudellisesta suojasta (91/250/ETY, ”tietokoneohjelmadirektiivi”), neuvoston direktiivi vuokraus- ja lainausoikeuksista sekä tietyistä tekijänoikeuden lähioikeuksista henkisen omaisuuden alalla (92/100/ETY, ”vuokraus- ja lainausdirektiivi”), neuvoston direktiivi tiettyjen satelliitin välityksellä tapahtuvaan yleisradiointiin ja kaapeleitse tapahtuvaan edelleen lähettämiseen sovellettavien tekijänoikeutta sekä lähioikeuksia koskevien sääntöjen yhteensovittamisesta (93/83/ETY, ”satelliitti- ja kaapelilähetyksdirektiivi”), neuvoston direktiivi tekijänoikeuden ja tiettyjen lähioikeuksien suojan voimassaoloajan yhdenmukaistamisesta (93/98/ETY, ”suoja-aikadirektiivi”), Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi tietokantojen oikeudellisesta suojasta (96/9/EY, ”tietokantadirektiivi”), Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi tekijänoikeuden ja lähioikeuksien tiettyjen piirteiden yhdenmukaistamisesta tietoyhteiskunnassa (2001/29/EY, ”tietoyhteiskuntadirektiivi”) sekä Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi alkuperäisen taideteoksen tekijän oikeudesta jälleenmyyntikorvaukseen (2001/84/EY, ”jälleenmyyntikorvausdirektiivi”).

Direktiiveistä kaikki muut paitsi tietoyhteiskuntadirektiivi ja jälleenmyyntikorvausdirektiivi on implementoitu Suomen lainsäädäntöön. Sekä tietoyhteiskuntadirektiivin että jälleenmyyntikorvausdirektiivin implementointi on parhaillaan kesken.

Edellä mainittuihin tekijänoikeuden alaan kuuluviin direktiiveihin ei sisälly varsinaisia säännöksiä tuomioistuinmenettelystä. Tietoyhteiskuntadirektiivin 8 artikla sisältää kuitenkin säännöksen, jonka mukaan jäsenvaltioiden tulee säätää direktiivissä säädettyjen oikeuksien ja velvollisuuksien loukkauksia koskevista asianmukaisista seuraamuksista ja oikeussuojakeinoista sekä toteuttaa tarvittavat toimenpiteet sen varmistamiseksi, että näitä seuraamuksia ja oikeussuojakeinoja sovelletaan. Artiklassa säädetään lisäksi edelleen, että kyseisten seuraamusten on oltava tehokkaita, oikeasuhteisia ja vakuuttavia.

Patenttioikeus. Patenttioikeuden alalta EU:ssa on annettu kaksi asetusta: vuodelta 1992 oleva neuvoston asetus lääkkeiden lisäsuojatodistuksen aikaansaamisesta (ETY) N:o 1768/92 sekä vuodelta 1996 oleva Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus kasvinsuojeluaineiden lisäsuojatodistuksen käyttöön ottamisesta (EY) N:o 1610/96.

Sekä lääkkeiden lisäsuojatodistuksen aikaansaamisesta annetun asetuksen että kasvinsuojeluaineiden lisäsuojatodistuksen käyttöön ottamisesta annetun asetuksen mukaisella lisäsuojatodistuksella patentinhaltija tai hänen oikeudenomistajansa voi hakemuksesta saada asetuksen soveltamisalan piiriin kuuluvan, patentilla suojatun tuotteen suojaksi todistuksen, joka lähtökohtaisesti antaa samat oikeudet kuin tuotetta suojaava patentti enintään viiden vuoden ajaksi patentin voimassaolon päättymisestä lukien.

Molempien asetusten mukaisen lisäsuojatodistuksen myöntäminen kuuluu hakemuksen kohteena olevaa tuotetta suojaavan patentin myöntäneen jäsenvaltion patenttivirastolle, jollei jäsenvaltio ole nimennyt toista viranomaista tähän tarkoitukseen. Sen sijaan todistuksen myöntämisen edellytyksistä säädetään kummassakin asetuksessa. Edellytysten täyttyessä viranomaisen on myönnettävä lisäsuojatodistus ja julkaistava tätä koskeva ilmoitus. Mikäli hakemus tai tuote, jota hakemus koskee, eivät täytä asetuksessa säädettyjä edellytyksiä, viranomaisen on hylättävä hakemus. Molempien asetusten mukaan viranomaisen tekemään päätökseen voidaan hakea muutosta samalla tavoin kuin kansallisten patenttien osalta on muutoksenhausta vastaaviin päätöksiin säädetty kansallisessa lainsäädännössä.

Sekä lääkkeiden lisäsuojatodistuksen aikaansaamisesta annettuun asetukseen että kasvinsuojeluaineiden lisäsuojatodistuksen käyttöön ottamisesta annettuun asetukseen on lisäksi sisällytetty säännökset todistuksen julistamisesta mitättömäksi. Niiden mukaan jokainen voi jättää hakemuksen tai nostaa kanteen todistuksen julistamisesta mitättömäksi siinä toimielimessä, joka kansallisen lainsäädännön nojalla on toimivaltainen julistamaan vastaavan lisäsuojatodistuksen kohteena olevaa tuotetta suojaavan patentin mitättömäksi. Mikäli kyseinen toimielin toteaa jonkin asetuksissa säädetyistä perusteista olevan käsillä, sen on julistettava lisäsuojatodistus mitättömäksi. Toimielimen päätökseen voidaan molempien asetusten kohdalla hakea muutosta samalla tavoin kuin kansallisten patenttien osalta on muutoksenhausta vastaaviin päätöksiin säädetty kansallisessa lainsäädännössä.

Kyseiset asetukset ovat jäsenmaissa suoraan sovellettavaa oikeutta. Suomessa patenttilakiin on patenttilain muuttamisesta annetulla lailla 243/1997 sisällytetty lisäsuojatodistuksia koskevat viittaussäännökset.

Edellä mainittujen kahden asetuksen lisäksi patenttioikeuden alalta on annettu Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi bioteknologian keksintöjen oikeudellisesta suojasta (98/44/EY, ”bioteknologiadirektiivi”). Direktiivi on implementoitu Suomen lainsäädäntöön patenttilain muuttamisesta annetulla lailla 650/2000 sekä kasvinjalostajanoikeudesta annetun lain muuttamisesta annetulla lailla 651/2000. Direktiivi ei sisällä varsinaisia tuomioistuinmenettelyä koskevia säännöksiä. Riippuvuussuhteessa olevien oikeuksien käyttöä tarkoittavien pakkolupien myöntämisen osalta on bioteknologiadirektiivin 12 artiklan 4 kohtaan sisällytetty kuitenkin säännös, jonka mukaan kunkin jäsenvaltion tulee nimetä sanottujen lupien myöntämisestä vastaava viranomainen tai viranomaiset.

Hyödyllisyysmallioikeus. Hyödyllisyysmalleja koskevia säännöksiä ei EU:ssa ole tähän mennessä annettu.

Kasvinjalostajanoikeus. Kasvinjalostajanoikeuden alalla EU:ssa on annettu neuvoston asetus yhteisön kasvinjalostajanoikeuksista (EY) N:o 2100/94. Asetuksella on luotu kasvilajikkeiden suoja koskeva koko yhteisön kattava järjestelmä. Yhteisön kasvinjalostajanoikeuksilla on

yhdenmukainen vaikutus yhteisön alueella ja niitä voidaan myöntää, siirtää ja sammuttaa ainoastaan yhdenmukaisin perustein. Asetus ei rajoita jäsenvaltioiden oikeutta kansallisiin kasvinjalostajanoikeusjärjestelmiin. Asetuksessa kielletään kuitenkin päällekkäissuojan mahdollisuus; mitään yhteisön kasvinjalostajanoikeuksien suojatuista lajikkeista ei voida suojata kansallisin kasvinjalostajanoikeuksin eikä patentilla. Vastaavasti yhteisön kasvinjalostajanoikeutta ei voi saada se, jolla on kansallinen kasvinjalostajanoikeus.

Yhteisön kasvinjalostajanoikeuksien myöntämisestä vastaa Yhteisön kasvilajikevirasto. Asetuksessa säädettyjen edellytysten täyttyessä virasto myöntää kasvinjalostajanoikeuden, joka koskee kaikkia yhteisön jäsenmaita.

Myös yhteisön kasvinjalostajanoikeuksien mitättömäksi julistamista ja menettämistä koskevat asiat kuuluvat Yhteisön kasvilajikeviraston käsiteltäviksi.

Yhteisön kasvinjalostajanoikeuksien myöntämistä, sitä tarkoittavan hakemuksen hylkäämistä sekä yhteisön kasvinjalostajanoikeuksien mitättömäksi julistamista ja menettämistä koskevista Yhteisön kasvilajikeviraston päätöksistä on mahdollista hakea muutosta valittamalla viraston valituslautakuntaan. Valituslautakunnan päätöksestä on mahdollista hakea edelleen muutosta nostamalla kanne EY:n tuomioistuimessa.

Yhteisön kasvinjalostajanoikeuksia koskevien tuotevääreännösten lopettamista sekä tuotevääreännöksiin liittyviä muita siviilioikeudellisia toimia tarkoittavien oikeudellisten toimien käsittely ei sen sijaan kuulu Yhteisön kasvilajikevirastolle, vaan asetuksen mukaan määräytyvälle toimivaltaiselle tuomioistuimelle.

Euroopan yhteisön myöntämän kasvinjalostajanoikeuden yksityisoikeudellisesta ja julkisoikeudellisesta suojasta Suomessa annetun lain (239/1999) mukaan yhteisön kasvinjalostajanoikeuksilla on kasvinjalostajanoikeudesta annetussa laissa säädetty yksityisoikeudellinen ja julkisoikeudellinen lajikkeen omistajan suoja.

Piirimalli. Piirimallien suojan alalta EU:ssa ei tähän mennessä ole annettu asetuksia. Sen sijaan piirimalleja koskien on annettu neuvoston direktiivi puolijohdetuotteiden piirimallien oikeudellisesta suojasta (87/54/ETY, ”piirimallidirektiivi”), joka on implementoitu Suomen lainsäädäntöön. Direktiiviin ei varsinaisesti sisälly tuomioistuinmenettelyä koskevia säännöksiä. Piirimallidirektiivin 6 artiklan 2 kohdassa, joka koskee jäsenvaltioiden velvollisuutta varmistaa mahdollisuus määrätä yksinoikeuden haltijan vaatimuksesta suoritettavaksi riittävä korvaus niistä toimenpiteistä, jotka on tehty sen jälkeen, kun puolijohdetuotteen hankkinut on saanut tietää tai hänellä on ollut perusteltu syy epäillä, että puolijohdetuotetta suojaa jäsenvaltion direktiivin mukaisesti myöntämä yksinoikeus, säädetään kuitenkin, että kyseisen korvauksen määrääminen kuuluu tuomioistuimelle.

Mallioikeus. Mallioikeuden alalla EU:ssa on annettu neuvoston asetus yhteisömallista (EY) N:o 6/2002, jäljempänä yhteisömalliasetus, jolla on luotu itsenäinen koko yhteisön kattava mallioikeusjärjestelmä kansallisten mallioikeusjärjestelmien rinnalle. Yhteisömalli on luonteeltaan jakamaton; mallioikeus syntyy ja lakkaa samalla kertaa koko yhteisön alueella eikä sitä voida jakaa niin, että se olisi voimassa esimerkiksi vain osassa yhteisön valtioita. Samoin sen voi luovuttaa, siitä voi luopua, se voidaan julistaa mitättömäksi ja sen käytön voi kieltää ainoastaan koko yhteisössä.

Yhteisömalli voidaan suojata joko rekisteröitynä yhteisömallina tai rekisteröimättömänä yhteisömallina.

Rekisteröidyn yhteisömallin osalta yhteisömallisuoja saadaan hakemalla mallin rekisteröintiä sisämarkkinoilla toimivalta yhdenmukaistamisvirastolta (Office for Harmonization in the Internal Market, Trade Marks and Designs), joka toimii yhteisömallista vastaavana rekisteriviranomaisena. Yhdenmukaistamisviraston rekisteröintiä koskevaan päätökseen voidaan hakea muutosta valittamalla viraston valituslautakuntaan ja valituslautakunnan päätöksestä edelleen EY:n tuomioistuimeen.

Rekisteröintimenettelyn lisäksi myös rekisteröidyn yhteisömallin mitättömäksi julistamista koskevat asiat kuuluvat pääsääntöisesti yhdenmukaistamisviraston käsiteltäviksi.

Yhdenmukaistamisviraston mitättömäksi julistamista koskevaan päätökseen on mahdollista hakea muutosta valittamalla viraston valituslautakuntaan ja valituslautakunnan päätöksestä edelleen EY:n tuomioistuimeen.

Rekisteröityä yhteisömallia koskevat loukkaus- ja vahvistuskanteet sen sijaan käsitellään yhteisömalliasioita käsittelevissä tuomioistuimissa (yhteisön mallituomioistuimet), jotka ovat kansallisia erikseen nimettyjä ensimmäisen ja toisen asteen tuomioistuinta. Yhteisön mallituomioistuin on lisäksi toimivaltainen käsittelemään yhteisömallin loukkauksen yhteydessä esitettävän rekisteröidyn yhteisömallin mitättömäksi julistamista koskevan vastakanteen. Yhdenmukaistamisvirastolla ja yhteisön mallituomioistuimilla on siten osittain jaettu toimivalta rekisteröidyn yhteisömallin mitättömäksi julistamisessa.

Rekisteröimättömän yhteisömallin suoja myönnetään mallille, joka on tehty yhteisömalliasetuksessa säädetyllä tavalla tunnetuksi. Rekisteröimätön malli voi saada suojaa ainoastaan kolmen vuoden ajaksi siitä päivästä lukien, jolloin malli tuli ensimmäistä kertaa tunnetuksi yhteisössä. Rekisteröimätön yhteisömalli antaa haltijalleen oikeuden estää kolmatta osapuolta käyttämästä sitä ilman lupaa, jos kiistanalainen käyttö johtuu suojatun mallin käyttämisestä.

Rekisteröidyn yhteisömallin tavoin myös rekisteröimätöntä yhteisömallia koskevat loukkaus- ja vahvistuskanteet käsitellään yhteisön mallituomioistuimissa. Tämän lisäksi rekisteröimättömän yhteisömallin osalta myös mitättömäksi julistamista koskevat asiat kuuluvat yksinomaan yhteisön mallituomioistuinten toimivaltaan. Yhdenmukaistamisvirastolla ei siten ole lainkaan toimivaltaa käsitellä rekisteröimätöntä yhteisömallia koskevia mitättömäksi julistamishakemuksia.

Suomessa mallioikeuslakiin on mallioikeuslain muuttamisesta annetulla lailla 1215/2002 tehty yhteisömalliasetuksen edellyttämät muutokset.

Yhteisömallia koskevan sääntelyn lisäksi EU:ssa on mallioikeuden alalta annettu Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi mallien oikeudellisesta suojasta (98/71/EY,

”mallidirektiivi”). Direktiivi on implementoitu Suomessa mallioikeuslain muuttamisesta annetulla lailla 596/2002. Direktiiviin ei sisälly säännöksiä tuomioistuinmenettelystä.

Tavaramerkkioikeus. Tavaramerkkioikeuden puolella on jo ennen yhteisömallia luotu itsenäinen koko yhteisön kattava yksinoikeusjärjestelmä kansallisten tavaramerkkijärjestelmien rinnalle. Neuvoston asetuksella yhteisön tavaramerkistä (EY) N:o 40/94, jäljempänä yhteisötavaramerkkiasetus, luotu yhteisön tavaramerkki on luonteeltaan yhtenäinen; sen voi rekisteröidä ainoastaan olemaan voimassa koko yhteisössä, sen voi luovuttaa, siitä voi luopua, sen hallintaoikeus voidaan menettää tai julistaa mitättömäksi ja sen käyttö voidaan kieltää ainoastaan koko yhteisössä.

Yhteisön tavaramerkki voidaan saada vain rekisteröinnillä. Rekisteriviranomaisena toimii sisämarkkinoilla toimiva yhdenmukaistamisvirasto. Yhdenmukaistamisviraston rekisteröintiä koskevaan päätökseen voidaan hakea muutosta valittamalla viraston valituslautakuntaan ja valituslautakunnan päätöksestä edelleen EY:n tuomioistuimeen.

Rekisteröintimenettelyn lisäksi myös yhteisön tavaramerkin menettämistä sekä mitättömäksi julistamista koskevat asiat kuuluvat pääsääntöisesti yhdenmukaistamisviraston käsiteltäväksi. Yhdenmukaistamisviraston menettämistä tai mitättömäksi julistamista koskevaan päätökseen on mahdollista hakea muutosta valittamalla viraston valituslautakuntaan ja valituslautakunnan päätöksestä edelleen EY:n tuomioistuimeen.

Yhteisön tavaramerkkiä koskevat loukkaus- ja vahvistuskanteet sen sijaan käsitellään yhteisötavaramerkkiasioita käsittelevissä tuomioistuimissa (yhteisön tavaramerkkituomioistuimet), jotka ovat kansallisia erikseen nimettyjä ensimmäisen ja toisen asteen tuomioistuimia. Yhteisön tavaramerkkituomioistuin on lisäksi toimivaltainen käsittelemään yhteisön tavaramerkin loukkauskanteen yhteydessä esitettävän yhteisön tavaramerkin menettämistä tai mitättömäksi julistamista koskevan vastakanteen. Yhdenmukaistamisvirastolla ja yhteisön tavaramerkkituomioistuimilla on siten osittain jaettu toimivalta yhteisön tavaramerkin menettämisen ja mitättömäksi julistamisen osalta.

Suomessa tavaramerkkilakiin on tavaramerkkilain muuttamisesta annetulla lailla 1715/2002 tehty yhteisön tavaramerkkiasetuksen edellyttämät muutokset.

Yhteisötavaramerkkiä koskevan sääntelyn lisäksi EU:ssa on tavaramerkkioikeuden alalta annettu ensimmäinen neuvoston direktiivi jäsenvaltioiden tavaramerkkilainsäädännön lähentämisestä (89/104/ETY, ”tavaramerkkidirektiivi”), joka on implementoitu Suomessa tavaramerkkilain muuttamisesta annetulla lailla 39/1993. Direktiivi ei sisällä tuomioistuinmenettelyä koskevia säännöksiä.

Toiminimioikeus. Toiminimioikeuden alalta EU:ssa ei tähän mennessä ole annettu säännöksiä.

Maantieteellistä alkuperää osoittavien merkintöjen suoja. Maantieteellistä alkuperää osoittavien merkintöjen ja nimitysten suojan alalta EU:ssa on annettu kaksi asetusta: neuvoston asetus maataloustuotteiden ja elintarvikkeiden maantieteellisten merkintöjen ja alkuperänimitysten suojasta (ETY) N:o 2081/92 ja neuvoston asetus maataloustuotteiden ja elintarvikkeiden erityisluonnetta koskevista todistuksista (ETY) N:o 2082/92.

Sekä asetuksessa (ETY) N:o 2081/92 säänneltyjen maataloustuotteita ja elintarvikkeita koskevien suojatun alkuperänimityksen (SAN) ja suojatun maantieteellinen merkinnän (SMM) että asetuksessa (ETY) N:o 2082/92 säännellyn maataloustuotteiden ja elintarvikkeiden erityisluonnetta koskevan todistuksen (APT) rekisteröinti edellyttää sitä tarkoittavan hakemuksen tekemistä. Rekisteröinnistä päättää komissio.

Suoja sopimatonta menettelyä vastaan. Sopimattoman menettelyn vastaisen suojan alalta on EU:n lainsäädännön osalta mainittavissa ainoastaan neuvoston direktiivi harhaanjohtavasta ja vertailevasta mainonnasta (84/450/ETY).

Direktiivin 4 artiklan 1 kohta sisältää jäsenvaltioita koskevan yleisen velvoitteen huolehtia siitä, että jäsenvaltioissa on käytettävissä riittävät ja tehokkaat keinot harhaanjohtavan mainonnan torjumiseksi ja vertailevaa mainontaa koskevien säännösten noudattamiseksi sekä

kuluttajien että kilpailijoiden ja yleisön edun edellyttämällä tavalla, minkä lisäksi direktiivi sisältää yksityiskohtaisempia säännöksiä niistä keinoista, joiden tulee olla käytettävissä. Sen sijaan direktiivi ei sisällä itse varsinaisia tuomioistuinmenettelyä koskevia säännöksiä, muutoin kuin että edellä mainituista keinoista päättäminen voi direktiivin mukaan voi kuulua joko tuomioistuimille tai hallintoviranomaisille.

EU:n tuoteväärännösasetus. Immateriaalioikeuden alaan kuuluvasta EU:n lainsäädännöstä on edellä esitetyn lisäksi mainittava vielä neuvoston asetus tulliviranomaisten toimenpiteistä epäiltäessä tavaroiden loukkaavan tiettyjä teollis- ja tekijänoikeuksia sekä tiettyjä teollis- ja tekijänoikeuksia loukkaavien tavaroiden suhteen toteutettavista toimenpiteistä (EY) N:o 1383/2003, jäljempänä tuoteväärännösasetus. Asetus annettiin 22.7.2003 ja sillä kumottiin 1.7.2004 lukien aikaisemmin voimassa ollut neuvoston asetus tiettyjä teollis- ja tekijänoikeuksia loukkaavien tavaroiden yhteisöön tuontia ja yhteisöstä vientiä ja jälleenvientiä koskevista tietyistä toimenpiteistä (EY) N:o 3295/94.

Tuoteväärännösasetuksessa määritellään edellytykset, joilla tulliviranomaiset voivat ryhtyä toimenpiteisiin, mikäli tavaroiden epäillään loukkaavan tiettyjä teollis- ja tekijänoikeuksia, sekä määritellään nämä toimenpiteet.

Enforcement-direktiivi. WTO:n perustamissopimuksen liitteenä olevassa TRIPS-sopimuksessa jäsenvaltioille on asetettu velvollisuus varmistaa tehokkaat toimenpiteet sopimuksessa tarkoitettujen immateriaalioikeuksien loukkauksia vastaan. Euroopan unionin piirissä on 29.4.2004 annettu Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi teollis- ja tekijänoikeuksien noudattamisen varmistamisesta (2004/48/EY, enforcement-direktiivi). Direktiivillä on pyritty antamaan TRIPS-sopimusta yksityiskohtaisempia säännöksiä immateriaalioikeuksien noudattamisen varmistamisesta. Enforcement-direktiivi tulee implementoida kansalliseen lainsäädäntöön 29.4.2006 mennessä.

Direktiivin implementointi kansalliseen lainsäädäntöön on Suomessa kesken.

3. Kansainvälinen kehitys

Immateriaalioikeutta voidaan pitää hyvin kansainvälisenä oikeudenalana.

Immateriaalioikeuden alalla on solmittu useita kansainvälisiä yleissopimuksia, joilla on pyritty harmonisoimaan kansallisia suojajärjestelmiä.

Tekijänoikeuden alalla keskeisin kansainvälinen sopimus on jo vuonna 1886 solmittu Bernin yleissopimus kirjallisten ja taiteellisten teosten suojaamisesta (Bernin yleissopimus). Tämän ohella tekijänoikeuden alalla on toinenkin yleissopimus, vuonna 1952 Genevessä tehty yleismaailmallinen tekijänoikeussopimus (ns. maailmankonventio). Suomi on liittynyt sekä Bernin yleissopimukseen että maailmankonventioon.

Edellä mainittujen sopimuksien lisäksi tekijänoikeuden alalta on mainittavissa Roomassa vuonna 1961 solmittu yleissopimus esittävien taiteilijoiden, äänitteiden valmistajien ja radioyhtymien suojaamisesta (Rooman sopimus), Genevessä vuonna 1971 tehty yleissopimus äänitteiden valmistajien suojaamisesta (ns. Geneven äänitesopimus) sekä vuonna 1974 Brysselissä solmittu yleissopimus satelliittilähetysten suojasta (ns. Brysselin satelliittisopimus). Suomi on liittynyt sekä Rooman sopimukseen että Geneven äänitesopimukseen, sen sijaan Suomi ei ole liittynyt Brysselin satelliittisopimukseen.

YK:n alaisen Maailman henkisen omaisuuden järjestön (World Intellectual Property Organization; WIPO) piirissä vuosia kestäneen valmistelun jälkeen vuonna 1996 allekirjoitettiin WIPO:n tekijänoikeussopimus (WIPO Copyright Treaty; WCT) ja WIPO:n esitys- ja äänitesopimus (WIPO Performances and Phonograms Treaty; WPPT). Sopimukset tulivat voimaan vuonna 2002. Suomi ei ole vielä ratifioinut sopimuksia. Sopimusten hyväksymistä koskeva hallituksen esitys (HE 29/2004 vp) on parhaillaan Eduskunnassa käsiteltävänä.

Teollisoikeuksien osalta keskeisin kansainvälinen sopimus on vuodelta 1883 oleva teollisoikeuden suojelemista koskeva Pariisin yleissopimus (Pariisin yleissopimus). Teollisoikeuden suojeleminen kohdistuu sen mukaan patentteihin, malleihin, tavaramerkkeihin,

kaupallisiin nimiin, alkuperää osoittaviin merkintöihin sekä vilpillisen kilpailun ehkäisemiseen. Myös Suomi on liittynyt Pariisin yleissopimukseen.

Patenttioikeuden alalta on mainittavissa erityisesti kaksi yleissopimusta, jotka ovat suuresti vaikuttaneet myös Suomen patenttilainsäädäntöön. Patenttiyhteistyösopimus (Patent Cooperation Treaty; PCT) koskee yhteistyötä patenttia haettaessa. Euroopan patenttisopimuksen (European Patent Convention; EPC) tavoitteiden voidaan sen sijaan katsoa ulottuvan myös kansallisten patenttinormistojen aineelliseen yhdenmukaistamiseen. Euroopan patenttisopimuksella luotu Euroopan patenttiovirasto (EPO) käsittelee ja tutkii hakemukset sekä myöntää yhtä tai useampaa sopimusvaltiota koskevat patentit (eurooppapatentti). Eurooppapatentin myöntämisen aineelliset edellytykset on määritelty tyhjentävästi Euroopan patenttisopimuksessa. Eurooppapatentin oikeusvaikutukset määräytyvät kuitenkin kunkin maan kansallisen patenttilain mukaisesti.

Kasvinjalostajanoikeuden alalta on olemassa yleissopimus, joka Suomessa tunnetaan UPOV-sopimuksena (Union pour la Protection des Obtentions Végétales; UPOV). UPOV-sopimusta on sittemmin muutettu vuosina 1972, 1978 ja viimeksi 1991. Suomi liittyi sopimukseen vuonna 1993.

Integroitujen piirien suojaamista tarkoittava yleissopimus allekirjoitettiin vuonna 1989 Washingtonissa. Sopimus ei kuitenkaan ole saavuttanut merkittävää kannatusta alan tärkeimpien maiden eli Japanin ja Amerikan yhdysvaltojen ilmoitettua jäävänsä sopimuksen ulkopuolelle, eikä yleissopimus ole tullutkaan voimaan.

Mallioikeuden alalla on olemassa teollisten mallien kansainvälistä rekisteröintiä koskeva Haagin sopimus vuodelta 1925. Suomi, sen paremmin kuin muutkaan Pohjoismaat, ei ole liittynyt sopimukseen.

Tavaramerkkioikeuden alalta on mainittavissa ensinnäkin jo vuodelta 1891 oleva Madridin yleissopimus, johon Suomi ei ole liittynyt. Vuonna 1989 solmittiin erillinen tavaramerkkien kansainvälistä rekisteröintiä koskeva Madridin sopimuksen lisäpöytäkirja, johon voivat tietyin

edellytyksin liittyä myös valtiot, jotka eivät ole liittyneet Madridin sopimukseen. Madridin pöytäkirjan mukaisessa järjestelmässä on mahdollista saada suojaa tavaramerkille useassa maassa yhdellä hakemuksella. Suomen osalta Madridin pöytäkirja tuli sitovaksi vuonna 1996.

Edellä mainittujen sopimusten lisäksi on mainittavissa WTO:n perustamissopimukseen liitteenä oleva TRIPS-sopimus. Sopimus sisältää määräyksiä eri immateriaalioikeuksien suojatasosta. Tämän lisäksi sopimus käsittää teollis- ja tekijänoikeuksien oikeudenhaltijoiden suojaksi myös teollis- ja tekijänoikeuksien täytäntöönpanoa koskevia määräyksiä.